

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

“Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

XI. évfolyam 119. szám
2007. január

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
- hívtatán és hívtatlanul - mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.magy-orm.axelero.hu honlapon olvasható

Elektronikus levélcímünk (E- mail): magyar.ormeny@axelero.hu - magyar.ormeny@t-online.hu

---

Az örmény liturgia megemlékezéseiből

Az örmény liturgiában - mint más szertartású misék estében is - az utolsó vacsora szavainak elhangzása és a Mi Atyánk imádkozása között megemlékezések hangzanak el. Az itt közreadott szövegeket a Gyergyószentmiklóson élő gyakorlatból vettük.

A megemlékezések előtt a kar énekli: „Isten Lelke, aki a mennyből leszállván, kezünk által beteljesítet a veled együtt dicsőítendőnek a titkát, az ő vérenek kiosztása által könyörgünk hozzád: adj nyugalmat elhunytjaink lelkének.”

Megváltásunk Krisztus kiontott vérében rejlik s elköltözötteink üdvössége is!

Dr. Sasvári László

*****

Bura László

Szakítópróba

*A szatmári római katolikus egyházmegye megpróbáltatásai
a 20. század derekán
(3. rész)*

A Szentszék az adott körülmények között belement abba, hogy a vikáriusok (helynökök) segítsék Márton Áront a kormánnyal való kapcsolattartásban, ezt a kormány is elfogadta, s ekkor ismerte el a Scheffler János által törvényesen kijelölt személyeket. Ezt követően Scheffler úgy kormányozta tovább az egyházmegyét, hogy az állam címére küldött okiratokat (előzetes egyeztetés után) vikáriusa, Pakocs Károly általános helynök írta alá.

Márton Áron az állam által elismert gyulafehérvári egyházmegye püspökeként - tehát állami szempontból egész Erdélyre érvényes módon - körlevelében közölte: a pápától és a katolikus egyháztól való elszakadást előmozdító gyűlésen való részvétel kiközösítéssel jár. Az államilag el nem ismert római katolikus egyházmegyék vezetői ezt - a körlevél külön megismérlése nélkül - egyházilag érvényesnek tekintették mind papjaik, mind híveik számára.

A “lefokozott” szatmári püspökség gazdasági ügyeinek intézésében gondot okozott, hogy Scheffler Ferenc gazdasági igazgatónak 1948. december 6-án el kellett menekülnie a biztos letartóztatás elől. Az egyházi kormányzást 1949 elején újabb kormányrendelet nehezítette: egyházi személyeket csakis a

kultuszminisztérium előzetes jóváhagyásával nevezhettek ki, helyezhettek át, ehhez társult továbbá a kultuszminisztérium vallásügyi osztálya állami felülvizsgáló és ellenőrző jogát szabályozó törvény megjelenése.

Bukarestben 1949. február 14-én *Patrick O'Hara* nuncius a szatmár-nagyváradai egyházmegye számára titokban püspökké szentelte *Bogdánffy Szilárdot*, az egyházmegye püspöki titkárát, a püspök tanácsosát. A román állam az államsegélyt nem minden az egyházi szolgálatot végző pap számára, hanem csak az állam szempontjából "megfelelőnek" tartott papoknak kívánta folyósítani, ezért Márton Áron püspök (és természetesen a többi egyházmegye püspöke is) visszautasította az államsegélyt, papjainak megtiltotta a juttatás felvételét, ugyanakkor visszautasított minden olyan megegyezést, amely a pápai jogok és a katolikus tanítás sérelmével járna. Ezt követően immár teljes lendülettel megindul a katolikus egyház elleni támadás.

A szatmár-nagyváradai egyházmegye számára ennek első komoly megnyilvánulása a püspöki titkár, *Bogdánffy Szilárd* letartóztatása volt. Az állam által elismert egyetlen magyar egyházmegye püspökét, Márton Áront június 21-én tartóztatták le. Ezzel kezdetét vette a gyulafehérvári egyházmegyében a Szentszékhez hű papoknak és a püspök törvényesen kinevezett/megbízott utódainak az üldözése, letartóztatása, amelynek nyílt célja az államot kiszolgáló, magát Rómától függetlenítő egyházi központ létrehozása. A román állam hatóságai a cél elérése érdekében további előkészítő-szervező lépéseket tettek, amelyek egyfelől az egyházi közösségek szétszórását célozták, másfelől megkezdték a terveik számára alkalmas személyek felkutatását, kiszemelését, előkészítését.

Szatmárt és *Nagyváradot* egyaránt nagymértékben érintette a szerzetesrendek hivatalos feloszlatása, szétszórása. Két-háromfős közösségekben helyezkedtek el a jezsuiták, lényegében a teljes szétszórtság állapotában éltek (ápolásra szoruló öregek két-három kisebb közösségén kívül) a szatmári irgalmas nővérek. Általános főnöküket (*Marosán M. Leonárdát*) és helyettesét (*Both Klárát*) rövidesen letartóztatták, decemberben letartóztatták *Pakocs Károly* általános helynököt is.

Az oktató-nevelő intézményüktől megfosztott szeminaristák számára az egyházmegye vezetősége megszervezte a titkos teológiai képzést, néhányan - rejtve - a püspökségen laktak, másokat vidéki plébániákon helyeztek el, a titkos teológiára felvettek néhányat a betiltott küsszeminiárium 1949-ben érettségizett tagjai közül is. A titkos teológusok némelyik vizsgára - sohasem csoportosan - a püspökségre jöttek, többnyire azonban a plébániákra utazó teológiai tanárok vizsgáztattak.

A szatmári titkos teológia a letartóztatások, az internálások miatt a megkezdett formában nem tudta működését folytatni. A teológusok viszont nem mentek el a Gyulafehérváron működtetett, egyházilag elítélt, állami befolyású-ragadványneven "szovrom" - teológiára.

1950-ben már minden templomon kívüli vallási megnyilvánulást megtiltottak, így a hagyományos húsvéti feltámadási körmeneteket sem tarthatták meg.

(Megjelent a *Keresztény Szó*
2001 áprilisi számában)

Vége

*****

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarulposa örménymagyarokról

7. rész.

Idősb *Breuer Pál* és *Voith Mária* ötödik gyermekeként látta meg a napvilágot *József*, a ma is Magyarlápón élő *Breuer Erzsébet* nagyapja, aki 1868-ban született. Őt nem vonzotta a gyógyszerészet, a kereskedelem érdekelte, és a vidék elismert gabona nagykereskedőjévé nőtte ki magát.

Szilágymenyőből nősült, feleségül vette *Horváth Jozefinát*, így hát kettős rokonság alakult a Horváth családdal, hiszen nővére, *Izabella Jozefina* testvérbátyjának, *Gyulának* lett a felesége.

Minden bizonnyal ezekben a Horváthokban is volt örmény gyökér, legalábbis a decemberi Füzetekben közölt fényképen Horváth Gyula arcán is felfedezhetők az örmény vonások.

József és *Jozefina* házasságából két fiúgyermek született, és a hagyományokhoz híven az elhunyt

nagybácsik emlékére keresztelték őket, az 1895-ben született első gyermeket Pálnak, az 1897-ben született másodikat Gyulának.

A Magyarláposra költözött harmadik generációs Breuer Pál a katonai pályát választotta, és 1919 után elhagyta Erdélyt, mely döntés majdnem végzetes csapás volt édesapja számára. Az elvesztett háború, az összeomlás és fia távozása is okozhatta az agyvérzését 1919-ben, ekkor paralizálódott, s úgy élt egészen 1955-ben bekövetkezett haláláig.

A másik fiúról, *Breuer Gyuláról* és annak családjáról a megelőző részben olvashattunk. Itt csak annyival egészíteném ki, hogy a családban Jozefinát Pepi mamának szólították.

A ma már Pécsen élő dr. Breuer Pál a katonaságban ezredesi rangot elérő menekült édesapa fiaként érkezett Erdélyből. A család ma élő tagjait kérem, egészítsék ki az itt közölteket, annál is inkább, mert Böske nemrég ezt írta nekem: "*Pécsi unokabátyámat, édesapám testvérbátyjának fiát 'mozgósítottam' családfánk 'kibogozása' érdekében.*"

Breuer Lajos, József öccse hatodik gyermekként 1870-ben született Kolozsváron, a híres református kollégiumban tanult, legalábbis az 1886/87-es tanévben ott volt IV. gimnazista. Viszonylag "sok" diák tanult azokban az időkben *Magyarláposról* az iskolában, többek között nagyapám, *Kerekes Árpád* is. Minden bizonnyal ez annak volt köszönhető, hogy a földbirtokos *Bárdi* család fiai, és unokabátyjuk *Kovács Dezső* is ott tanult.

Az 1886/87-es tanévben az alábbi láposiakat találtam a Kolozsvári Evangélikus Református Kollégium Értesítőjében:

I. évf. *Breuer Rezső, Szász Sándor*

III. évf. *Bárdi József*

IV. évf. *Breuer Lajos, Topán József*

V. évf. *Kovács Dániel*

VIII. évf. *Bárdi Géza* és *Kovács Dezső* a következő évtől már tanára lett az iskolának, majd 30 évig a Kollégium igazgatója, neves író.

Breuer Lajos is tovább tanult, történész lett, a tudománynak élt, nem nősült meg.

S végül, de nem utolsó sorban megszületett a hetedik gyermek *Breuer Rudolf*, a család "*fekete báránya*". Ő ugyanis Budapesten megnősült, egy színésznőt vett feleségül, amiért a család kitagadta őt. "*Nem tudom Rudolf (Rudi bácsi) mivel foglalkozott. Nem volt szabad róla beszélni a családban. Isten nyugtassa őt és a többi halottat is. Köszönöm, hogy segítségeddel őseim nem mennek feledésbe. Kérdezz csak bátran, így értékesíthetem egy életen át gyűjtött adataim. Például felfedeztem egy személyt, aki ismeri a Kerekes család történetét, de ahhoz az kellene, hogy személyesen kérdezd ki. Zárom soraim, további sikerekben gazdag munkához kívánok sok erőt, jó egészséget. Sok szeretettel: Böske (Erzsébet Anna Mária)*"

(Folytatjuk)

*****

Széllyes Sándor

Újévi köszöntő

(részlet)

Az új esztendőben erőt, egészséget,
Minden gazdaságnak eredményességet!
Orvosnak, felcsernek sose legyen dolga,
Új házasok házán kelepeljen gólya,
Minden kismalacnak legyen húsz testvére,
S kétmázsás korában folyjék el a vére.
A tüzes menyecske sose legyen csalfa
Se az ura által, se pedig szomszédja
Ne öltögesse rá sohase a nyelvét...
Kapjon bőségesen neki tetsző kelmét.

Az új esztendőnek a legnagyobb éke
Legyen a megértés a munka, a béke
És az összefogás szerte a világon.
Ezt kívánja Gyergyó, Nyárádmente, Zágon
Minden dolgos ember Váradtól Galacig,
Máramarostól le a tengerpartig!
Erős bizalommal várjuk a jövőndőt...
Bort, Búzát, Békét S Boldog Új Esztendőt!

*****

**Szent Karácsony ünnepén ..
a Fővárosi Örmény Klubban
Kiosztották a Szongott Kristóf díjakat**

Nagyszerű élményben lehetett részük a Fővárosi Örmény Klub résztvevőinek, 2006. december 21-én. A Szent Karácsony ünnepén címet viselő esten Nyisztor Ilona csángó-magyar népdalénekes, Fogolyán Kristóf fuvolaművész, valamint Várady Mária színművész kiváló produkcióit hallgathatta meg a nagyérdemű. Nyisztor Ilona Csángóföldről érkezve műsorában ízelítőt adott a csángó karácsonyi népszokásokról, mely nagy sikert aratott.

Issekutz Sarolta elnökhelyettes éves beszámolója után (Szerkesztett változatát következő lapszámunkban közöljük, A Szerk.), a Szongott Kristóf díj átadását követően A pásztorok megkísértése címen betlehemes játékot mutatott be a Szent Család Plébánia Gyermek Színjátszó Köre. Szűz Mária, Szent József, az angyalok, s a három királyok történetét meglepő megvilágításban adták elő a fiatalok: hogyan jutnak el a pásztorok a Gonosz megkísértése után mégis a Kisdédhez. A kiváló gyermekjátékon felül külön elismerés illeti Dr. Kilián Istvánné, Egyháziné Marthy Katalin pedagógusok, és Wertán Zsoltné kosztümtervező áldozatos munkáját. Természetesen az ajándékozás és a szeretetvendégség nem maradhatott el 2006 Szent Karácsonyán sem. Az ünnepi klubdélután nem valósulhatott volna meg ily gazdagon és szépen, ha Kiss János és Kornélia philadelphiai lakosok 200 USD adományukkal nem segítik az Egyesület munkáját, mely összeg az adományozók célja szerint a kb. 35 gyermek - főleg a Szent Család Plébánia Gyermek Színjátszó Köre tagjainak - megajándékozására került felhasználásra. Hálás köszönet érte! Ugyancsak köszönetet mondunk az Országos Örmény Önkormányzat, a Fővárosi Örmény Önkormányzat és a Ferencvárosi Örmény Önkormányzat támogatásáért, melyeknek köszönhetően mód volt műsorunkat és a záró fogadást méltóképp megrendeznünk, valamint pezsgővel és örmény pachtalával elbúcsúznunk az óévtől.

Az idei Szongott Kristóf díjat a Kolozsváron élő Bálint Tiborné Kovács Júlia magyar és történelem szakos tanár, könyvtáros, az Armenia Örmény-magyar Baráti Társaság elnöke, valamint Dr. Issekutz János (posztumusz) bíró, ügyvéd és jogtanácsos, az Örmény Katolikus Plébánia ügyvédje és egyháztanácsosa kapta. Az ünnepi eseményen a laudációkat Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke, valamint Várady Mária olvasta fel.

A díjat 1999-ben alapította a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása felkérésére az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Az elismerést élők és holtak kaphatják: "akik a hazai magyar-örménység közösségéért, kultúrájának megmaradásáért, határainkon túl élő közösségeinkért működve elvülhetetlen érdemeket szereztek."

A díj oklevélből és egy 13 cm átmérőjű Szongott Kristóf portréját ábrázoló bronz plakettből áll, mely a nagybányai Törös Gábor szobrászművész alkotása.

(A következő oldalakon a 2006-ban kitüntetettek laudációjának szerkesztett változatát teljes terjedelemben közöljük.)

Frigyesy Ágnes

*****

Ismét választunk

Az Országos Választási Bizottság 2007. március 4. napjára (vasárnap) kitűzte az országos és fővárosi, megyei kisebbségi választásokat. Ez azt jelenti, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület képviselői listát állíthat úgy az Országos-, mint a Fővárosi Örmény Önkormányzat választására. Ezen listákra kell a már mandátummal rendelkező 61 képviselőnek a saját lakhelye szerinti szavazókörben leadnia a szavazatát március 4-én reggel 6-tól este 19 óráig.

Több jelölő szervezet rendelkezik listaállítási joggal, így a testületek a listákra leadott szavazatok alapján kerülnek megválasztásra.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

*****

A 2006 évi Szongott díjasok Bálint Tiborné sz. Kovács Júlia

Kolozsváron született 1937. október 27-én. Szülei Magyarlápósról - Szolnok-Doboka megyéből - Kolozsvárra költözött iparosemberek. Édesapja néhai *vitész Kovács Márton* erős örmény gyökereket örökölt apai nagyszüleitől, a Gyergyószentmiklósról elszármazott *Kovács Márton* mészárosától és feleségétől *Mányó Anikótól*.

Kolozsváron a híres Dermata nagyüzem finombörgyár részlegében a cipőfelsőrész osztály mestere volt, egyben szabász és cipőmodell készítő. Édesanyja családjának is vannak örmény gyökerei, de főleg református tanítókat, papokat, jegyzőket, iparosokat találunk a család történetében. Ezért ragaszkodott (*Kézdi*)*Vásárhelyi Kerekes Julianna* varrónő édesanya ahhoz, hogy gyermekei reformátusok legyenek, örmény gyökereik ellenére. Ezért aztán az "Armenia" Örménymagyar Baráti Társaság elnöke testvérbátyjával, Árpáddal együtt református, mint oly sokan a tagok közül.

A II. világháború utolsó hónapjait a család Szamosújváron vészelte át a rokonoknál. Az édesapát az oroszok elhurcolták, a család nehéz helyzetbe került, a kommunista hatalom szolgálati lakásukat feltörte és egy aktivista vette birtokba.

Az újrakezdés nagyon nehéz volt, de Isten kegyelméből az édesapa is hazakerült, s a szülők - akik maguk is már Lápóson olvasó, tanulni vágyó fiatalok, majd Kolozsváron a magyar kultúrát támogató emberek -, mindent elkövettek, hogy mindkét gyermekük tanulhasson. Szilárd meggyőződésük szerint az erdélyi magyarságnak elhivatott, népéért cselekedni tudó és akaró értelmiségi rétegre van szüksége, akik által a "néma tömeg" a szavát hallathatja.

Kovács Júlia elemi, közép és felsőfokú tanulmányait is Kolozsváron végezte. 1959-ben kapott diplomát még a *Bolyai Egyetem Történelem-Filológia* (Bölcsészet) Karán a magyar nyelv és irodalom szakon.

A Bolyai Egyetem nemzetünkért felelősséget érző tanárai akkor már évtizedes harcot folytattak a megszüntetett *Erdélyi Múzeum Egyesület* visszaállításáért. Úgy nézett ki, hogy a harc sikerrel jár. *Kovács Júlia* 1960-ban muzeográfusként kapott kinevezést az újrainduló Erdélyi Múzeum Egyesületben. Nem sokáig lehetett muzeográfus. Egy tollvonással újra megszüntették az éledő múzeumot, s csak 1990-ben sikerült újraindítani.

1961-1964 között gyakornok, kabinetfőnök a most már *Babes-Bolyai Tudományegyetem Filológia Karának Magyar Nyelvészeti Tanszékén*. 1965-től 1995-ig, nyugdíjazásáig könyvtáros a *Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban*. Könyvtárosi munkája mellett részt vett a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* első két kötete anyagának összegyűjtésében.

1962-ben kötött házasságot *Bálint Tibor* íróval, aki az egyetemes magyar irodalom *Krúdy, Déri, József Attila* és *Márai* díjasa. 2001-ben Kossuth díjra is felterjesztették, de 2002 januárjában eltávozott e földi világból.

Házasságukból két gyermek született: 1965-ben *Nóra*, aki 1991-ben fiúval - *Tasnádi Gergely* -

ajándékozta meg a családot. 1967-ben született *Ágnes-Júlia*, aki *Moszkovits Péter-Bence* és *Moszkovits Alma Anna* édesanyja.

Bálint Júlia a *Romániai Magyar Keresztény Demokrata Párt* alapító tagja és megyei vezetőségi tagja 1990-től 1994-ig, a pártból való kilépéséig. Kilépésének oka, hogy a párt nem töltötte be az alapításkor megfogalmazott célokat, az erdélyi magyarságnak az RMDSZ-től eltérő, önálló arculattal való képviselését, alternatívát adva az RMDSZ politizálásával egyet nem értőknek is. Kilépése után az RMKDP beolvadt az RMDSZ-be.

Bálint Júlia az *Erdélyi Szépmíves Céh* és az EME alapító tagja. 1998-ban Marosszentgyörgyön - édesapja jogán - vitézzé avatták.

1990-től szervezi *Keresztes Zoltánnal* együtt az "Armenia" Örménymagyar Baráti Társaságot, amely Egyesület 1991. március 18-án bejegyzésre került. Kezdetől vezetőségi tagja, 1997-től a székhely saját lakása lesz. Keresztes Zoltán halálával elnöknök választják. 1997-ben együttműködési megállapodást köt az év elején alakult *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel*, az *Apáczai Csere János Baráti Társasággal*, a *Piarista* és *Marianumista Öregdiákok Baráti Körével*, valamint az *Erdélyi Kárpát Egyesülettel*. Lakása rendszeres vezetőségi ülések, találkozók színhelye, az erdélyi magyar értelmiség, s kiemelten az erdélyi magyarörmény közösség felelősen gondolkodó tagjainak biztos bázisa, ahol mindig és mindenkinek rendelkezésére áll. Itt születtek meg a közös programok, magyarörmény konferenciák - *Szamosújváron*, *Kolozsváron* és *Székelyudvarhelyen* -, kiállítások, könyvbemutatók gondolata, szervezése, az erdélyi örmény múlt és kultúra megismertetésére, megmentésére. Számtalan civil szervezet által rendezett konferencián vett részt és adott elő az erdélyi örménység történelméből választott témákban, régiók örmény családjainak kutatási eredményeiből, majd publikált kutatási anyagaiból nemcsak az *Erdélyi Örmény Gyökerek* füzetek hasábjain, de helyi lapokban és sugárzó médiumokban is. Nemcsak előad, hanem felszólal, hozzászól az elhangzottakhoz, és minden fórumot megragad, hogy az erdélyi örménységről ismereteket adjon tovább, felkeltse az emberekben ezen ősi kultúra és az erdélyi örmény diaszpóra megismerésének vágyát. Rendszeresen részt vesz egyházi és világi örmény találkozók.

1999-2000, 2001, 2002 évi egyházi és világi konferenciák megrendezésében hol rendezőként, hol társrendezőként vesz részt s a konferenciakötetek létrejöttéhez hol társszerkesztői, hol társslektori munkájával járul hozzá. 2003 évtől elvállalja az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek* erdélyi tudósítását, valamint az erdélyi közösségekkel, olvasókkal való kapcsolattartás nehéz feladatát, nem beszélve a füzetek rendszeres erdélyi postázásáról. Lelkiismeretes munkájának köszönhetően lapunk rendszeresen tudósít az erdélyi eseményekről, az erdélyi olvasók visszajelzéseiről az Olvasói levelek útján, s nem utolsó sorban erdélyi örmény olvasói bázisunk - kiterjedt levelezésével - egyre bővül, immár közel 600 címre jut el lapunk.

2006. február 20-24-ig megrendezte az "Armenia" Örménymagyar Baráti Társaság 15 éves jubileumi műsorát a kolozsvári *Bánffy Palotában* nagy sikerrel, felvonultatva az erdélyi magyarörmény művészek, írók, költők, tudósok legkiválóbbjait a kolozsvári, de más vidékről és az anyaországból is összegyűlt nagyszámú hallgatóságnak.

Mára elmondhatjuk: Bálint Júlia, a mi Julikánk, fogalommá vált, egyszemélyes intézménnyé nőtte ki magát. Aki itthon szeretne Erdélyben valamit megtudni, valakit megkeresni, az Julikán keresztül elérheti célját, és ugyanígy működik Erdélyből visszafelé is. Igazi összekötő kapcsolatot jelent a hazai és erdélyi örmény közösségek között, mely mára pótolhatatlanná tette személyét. Isten éltesse sokáig és tartsa meg egészségben az egész közösség számára.

Dr. Issekutz Sarolta

*****

Dr. Issekutz János

1916. március 3-án született Küküllő vármegyében, az örmény közösség törvényhatósági központjában, *Erzsébetvárosban*. Szülei úgy apai, mint anyai ágon tiszta örmények. Az erzsébetvárosi *Issekutz*, az

erzsébetvárosi *Zachariás* és szamosújvárnémeti *Dániel* család sarjaként örmény katolikus rítus szerint nyert keresztséget.

Egyetlen testvére Sarolta, aki ma - 90 évesen - a család legidősebb tagja.

Mélyen hívő családban nevelkedett. Elemi iskoláit nagy részben magyar és német iskolákban végezte Erzsébetvároson és *Brassóban*. Az erzsébetvárosi román tannyelvű gimnáziumban tanult, majd 17 éves korában kitüntetéssel érettségizett. Serdülő ifjúként jutott árvaságra, amikor dr. Issekutz János édesapja hosszú évekig tartó betegség után elhunyt, aki Erzsébetvároson és Brassóban volt törvényszéki bíró. Apai nagyapja ugyancsak dr. Issekutz János ügyvéd, városi tiszti ügyész, a *gyulafehérvári Római Katolikus Püspökség* ügyvédje, a *Gyulafehérvári Hírlap* laptulajdonosa és főszerkesztője. A fiatal Issekutz János bár vegyészmérnök szeretett volna lenni, a család anyagi helyzete ezt nem tette lehetővé, így maga is - a család hagyományait követve - jogi pályára lépett.

Anyai ágon a *Zachariás* család sarja, nagyapja dr. *Zachariás Simon* körorvos, aki budapesti (Rókus kórház) állását hagyta ott, hogy hazatérjen szülővárosába és a "szegények orvosaként" élje le életét nagy megbecsülésben és szeretetben, úgyis, mint az erzsébetvárosi örmény katolikus egyháztanács oszlopos tagja.

Fiatalként már magába szívtta azt a családi indíttatást, hogy tudással és az emberek iránti szeretettel, önzetlen segítséssel kell jó keresztényként élni.

A kolozsvári román jogi egyetemet állami ösztöndíjjal, összevontan 1936-ban, 20 évesen, kitüntetéssel végezte, majd 1938-ban 22 évesen ugyancsak kitüntetéssel megszerezte a jogtudományi doktorátust. 1941-ben Budapesten jegyzőkönyvi dicsérettel letette az egységes bírói és ügyvédi szakvizsgát. 1939-től albírói kinevezéssel kezdetben *Kőhalomban* dolgozott, ahol a peres ügyekben - egyedülként az országban - három nyelven tárgyalt, a peres felek igényei szerint. *Besztercén*, *Bánffyhunyadon*, majd *Kolozsváron* járásbíró.

1942-ben nősült Marosvásárhelyen, felesége a szászrégeni, székely származású *Pataky Erzsébet*, akitől 2 lánygyermek született a háború alatt: *Anna Mária* és *Sarolta Erzsébet*.

A II. világháború alatt 1944-ben hadiszolgálatra hívják be, míg felesége Anna Mária lányával Bánffyhunyadról menekül Magyarország felé és hozza világra Sarolta lányát Zala megyében. 1945 tavaszán amerikai hadifogságba került, ahonnan ősszel szabadult, vagyis megszökött. Rögtön jelentkezett az *Igazságügyi Minisztériumban*, ahol ideiglenes szolgálatra beosztották a *Dombóvári Járásbírósághoz*. 1947-ben áthelyezték a budapesti *Törvényszékhez*, ahol polgári peres ügyeket tárgyalt, majd a *Legfelsőbb Bírósághoz* hasonló ügykörben. Nemcsak Romániában, hanem Magyarországon is a legfiatalabb bíróként, különösen törvényszéki és legfelsőbb bírósági bíróként végezte munkáját, nagy szakmai és erkölcsi elismeréssel. Valamennyi munkáltató kiemelte jellemzésében a lankadatlan szorgalmát, példás ügy- és ügyfélszeretetét, alapos jogász felkészültségét, emelkedett gondolkozását, az ügyek körültekintő értékelését, eredményességét.

A család újrakezdte az életét Magyarországon, miután mindenük Erdélyben maradt. 1953 júniusában - több száz bírótársával együtt - elbocsátják a Legfelsőbb Bíróságtól, először téves indokolással, majd az úgynevezett B lista alapján. Indok: *polgári beállítottság, nyugatos, klerikális*. A személyi jellemzésben megfogalmazott cél: "az igazságügy folyamatos megtisztítása, hogy az igazságügyi apparátusnál is megjavítsák a szocializmus építésének a folyamatát".

1953 őszén felvételét kérte a *Budapesti Ügyvédi Kamarába*. A 2.sz. Ügyvédi Munkaközösség tagjaként 1976-ig, nyugdíjazásáig végzi ügyvédi tevékenységét a kollégák és az igazságszolgáltatásban résztvevők legnagyobb szeretetével és megbecsülésével övezve. 1959-ben a magyar-román államközi jogsegélyegyezmény keretében egyedüli felhatalmazást kap az *Igazságügyi Minisztériumtól*, hogy a romániai magyarok hazai vagyoni jogi ügyeiben (hagyatéki, tulajdonközösségi ügyek) eljárjon. Nyugdíjazásáig a *Pénzügyi Központon* keresztül sok száz erdélyi magyar ügyét intézte el magas színvonalon, pontosan, nemcsak az ügyfelek, hanem mindkét állam megalégedésére. Utána lánya vette át ezt a feladatot. Hosszú évekig részt vett az ifjúság szakmai képzésében, az ügyvédi szakvizsga bizottság tagjaként. Nyugdíjba vonulásakor az Ügyvédi Kamara aranygyűrűvel tüntette ki szakmai munkáját. 1996. December 8-án bekövetkezett haláláig a *Postás Szakszervezet* és a *MIKI* jogtanácsosa, amely időszakban

igen sok rászorultnak nyújtott önzetlen szakmai segítséget.

A család Budapestre kerülése után azonnal felvette a kapcsolatot a *Budapesti Örmény Katolikus Lelkészséggel*, ahol *Kádár Dániel* plébános idejében az Egyháztanács jogi ügyeit intézi. A plébánossal személyes kapcsolata különösen abban az időben vált igen szorosá, amikor felmerült a korábbi V. ker. Semmelweis u. 9. II. emeletén működő örmény katolikus kápolna áthelyezése a XI. ker. Orlay u. 6. szám alatti ingatlanba a korábbi bérlemény megszűnése miatt. Az ingatlan egészének megszerzése, kiürítése és a templom felépítésének jogi ügyei képezték önként vállalt feladatát. *Kádár Dániel* plébános külföldi adományszerző körutai miatt rendkívül sok jogi segítségre volt szükség nemcsak polgári, hanem büntető vonatkozásban is, tekintettel a kor egyházellenességére. Mindig és mindenhol kiállt a plébános mellett, és segítette, így sikeresen rendezte az önálló plébánia és templom megvalósításának ingatlan- és anyagi helyzetét.

Az adományok devizahatósági legalizálása, az Orlay utcai ingatlan további résztulajdonainak megszerzése, a bentlakók perek útján történő kiköltöztetése, a teljes kiürítés végrehajtása, a Plébánia átköltöztetésében való jogi részvétel, az egyháztanács működésének megújítása és az abban való részvétel évtizedekig önzetlen hozzájárulása volt, hogy az erdélyi örménység örmény katolikus egyháza és közössége megmaradjon. (Nyugdíjba vonulása után leánya, *dr. Issekutz Sarolta* folytatta az Orlay utcai ingatlan kiürítésének bírósági ügyeit.) *dr. Issekutz János* rendszeresen részt vett a közösség egyházi és világi rendezvényein és családját, lányait is erre nevelte, akik a Semmelweis utcai kápolnában lettek elsőáldozók.

1993-ban felkérésre elkészítette az *örmény kisebbségi önkormányzatok* választásához szükséges első alapidokumentumokat és megállapodásokat, majd *Sarolta* lánya felkérésére elvállalta a *XII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat* alelnökségét egészen haláláig, mindenki meglepedésére.

Az Országos Örmény Önkormányzat 1996 október 6-i *Aradi Vértanúk* emlékünnepején *Kiss Ernő* és *Lázár Vilmos* díjban részesítette a hazai örménységért önzetlenül folytatott több évtizedes munkájáért.

Dr. Issekutz János egész életén végigvonult az emberek iránti szeretete és segítőkészsége. Példát mutatott az ifjú nemzedékeknek a soha meg nem alkuvásból, a magas színvonalon elvégzett munka örömeiből, az embertársaink iránti alázatból, segítőkészségből, a család fontosságából. S ezt a példát adta át gyermekeinek is.

1996-ban, halála előtt segítette és lelkieken erősítette *Sarolta* lányát az ellene indított támadások elviselésében. Ő szorgalmazta egy kulturális egyesület létrehozását, hogy az a politikai viharoktól mentes legyen s megmaradjon az erdélyi örmény közösség, továbbá az örmény kultúra továbbörökítése biztosítva legyen Magyarországon. Halála után ezen végakarátát teljesítve *Sarolta* 1997. február 14-én létrehozta az Egyesületet *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* néven.

Tíz éve, Advent idején ment el közülünk, s 10 éve született meg az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület. Folytassuk amiben hitt: szorgalommal, magas színvonalú munkával, szeretettel, önzetlen segítséssel és tenni akarással. Tartsuk meg a közösséget, maradjunk meg igaz magyarnak, örmény gyökerűnek, örmény katolikusnak.

Dr. Issekutz Sarolta

*****

Szongott Kristóf díj kitüntetettjei:

- 1999 ***Páter Fogolyán Miklós Lukács*** (posztumusz), Szent Lázár szigeti mechitarista szerzetes, Gyergyószentmiklós örmény katolikus plébánosa
Vákár Tibor építész-, képzőművész
- 2000 ***Korbuly Domonkos*** (posztumusz) armenológus
Dr. Szentpétery Tibor fotóművész, a *Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség* egyházi gondnoka
- 2001 ***Páter Kádár Dániel Antal C.M.Vind*** (posztumusz) bécsi mechitarista szerzetes, örmény katolikus plébános, az Orlay utcai objektum létrehozója
dr. Hovannesian Eghia (posztumusz) ügyvéd, író, könyvkiadó

- 2002 **dr. Csordás Eörs** kanonok, a Pazmaneum rektora
dr. Semjén Zsolt helyettes államtitkár, parlamenti képviselő
- 2003 **Lengyel Ákosné** néprajzos
Gabányi János (posztumusz) tanár, helytörténész
- 2004 **Dr. Száva Tibor Sándor** gépészmérnök, családtörténeti író
Dr. Schütz Ödön (posztumusz) armenológus, az MTA külső tagja, ELTE professzora
- 2005 **Vicelár Mária**, örmény katolikus egyháztanácsos (Erzsébetváros)
- 2006 **Vitéz Bálint Tiborné sz. Kovács Júlia** magyar és történelem szakos tanár, könyvtáros, az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság elnöke
Dr. Issekutz János (posztumusz) bíró, ügyvéd és jogtanácsos, a XII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökhelyettese, az Örmény Katolikus Plébánia ügyvédje és egyháztanácsosa

*****

Köszönetnyilvánítás

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* vezetése és a *Füzetek Szerkesztősége* megköszöni azt a sok szeretetet és jókívánságot, amelyekben részünk volt Advent idején, az új esztendőre várva. Felsorolni is lehetetlen, milyen sok helyről érkeztek képeslapok, e-mailek, telefonüzenetek: Magyarország és Erdély számtalan településéről, Jerevánból, Bukarestből, Ausztriából, Belgiumból, az USA-ból, Kanadából, stb. Már ezekből az üzenetekből is látszik, hogy érdemes továbbfolytatni az örmény gyökerű közösség múltjának és jelenének feldolgozását, kapcsolatainak szélesítését. Kérjük, figyelmükkel tüntessenek ki bennünket a következő 12 hónap során is és tegyék még élőbbé a lapot olvasói leveleikkel, észrevételeikkel, hozzászólásaikkal!

*****

100 éve, 1907. január 24-én hunyt el a neves örmény író

Dr. Bányai Elemér

Szongott Kristóf

(1843-1907) főgimnáziumi tanár, író és szerkesztő

Meghalt egy próféta, aki a maga országában nem volt prófétának elismerve. Bizonyosság ez is amellet, hogy éltek benne igazi prófétai kvalitások. Közös sorsa az ilyen embereknek, hogy amíg élnek, nem ismerik el őket, legjobb esetben félre ismerik, vagy közönnnyel szemlélik törekvéseiket. Haláluk után azonban az első osztályú temetés, a díszsírhely és a parádés elparentálás rendesen kijut nekik. Sem azért sem ezért, nem tehetünk senki ellen szemrehányást. Ilyen az élet, mely emberi tömegek együttlétéből alakul s ebben az együttlétben a tömeget és az egyeseket is közös gyarlóságok jellemzik.

Jó dolga volna a prófétáknak, ha igéik hirdetéséért nyomban övezné homlokukat a babér. Az ige és az igazság olyan, hogy annak kell megszenvednie legtöbbet érte, aki hirdeti és hisz bennük. Az élet nagy próbáiban igazolódik be aztán, hogy kókler volt-e vajon a próféta vagy pedig mártír: eszmék rajongója, nagy érzések és nemes gondolatok szószólója. A most elhunyt szamosújvári prófétában - nekem felejthetetlen emlékű kedves tanáromban - töméntelen sok volt az emberi gyarlóság. Majd ha megfogja valaki írni őszintén, minden hazugság és tendencia nélkül életrajzát, külön fejezetet kell szentelnie ezeknek a gyarlóságoknak, melyek okozói voltak annak, hogy nemes missziója nem tudott tízszeres erővel érvényesülni. Elsőrangú európai orgánuma lehetett volna lapja a magyar tudományosságnak s lett helyette, egy vidéki nivóra került, furcsaságokkal, mendemondákkal, kuriózumokkal összekevert lap, melyben nagyon sok volt a jó, de nagyon sok a rossz is. Fél századdal előbb állott volna a magyar-armemizmus tudományos ügye, ha ez a lap kezdettől fogva olyan lehetett volna, mint amilyennek lennie kellett. És akadémiai hírnevű, európai tekintélyű tudós válhatott volna általa Szongott is ama kérdések kapcsolatában, melyeket tudományos könyveiben megbolygatott, s lett helyette óriási fáradtsággal,

könnyekre fakasztó fanatizmus árán végzett munkásság után egy naiv ábrándozó, kinek egyetlen munkáját sem lehet a legszigorúbb kritika nélkül kézbe venni.

Ilyen volt ő, a gyarló, a mostoha viszonyok közé jutott, az élet előnyeit és kedvezéseit soha nem élvező vidéki tudós, kinek azonban határtalan volt a rajongása. Nem hibái ezek az ő jellemének, hanem tényei, melyek adva vannak és adva voltak, meg nem látni őket pedig egyenesen lehetetlenség. De rámutatva e tényekre, egyúttal rámutatunk a viszonyok ama sorvasztó hatására, mely a legnagyobb energiát is felőrli, a maga egyenes útjáról minduntalan eltéríti, mihelyt nem alkalmas eszköze a talentum érvényesülésének. *Szongott Kristófot* nem segítette senki törekvéseiben. Nagy anyagi küzdéssel elvégzett pár iskolát a múlt század ötvenes éveiben *Gyulafehérvárt*, s mint egészen fiatal ember *Szamosújvárra* ment tanárnak. Innen kezdve kettős küzdés kötötte le erejét. Gondoskodnia kellett családjáról és mostoha sorsban élő testvéreiről s önszorgalom útján pótolnia kellett nyelvi és tudományos ismereteit. Közoktatási miniszter nem akadt Magyarországon, aki azt mondta volna, hogy a nemzeti kultúrának egy ilyen kultúrösztönökkel megtelt, aszkéta szívósságú munkás megér mindenkor ezerkétszáz forintot, s küldte volna őt két évre valamelyik egyetemre, a módszeres ismeretek elsajátítására. A nagy és a legnagyobb korrupció szétterpeszkedett az országban, de a közügy szószólói az ilyen apró jelenségeket már nem tartották nemzeti ügynek, még csak figyelemre sem méltatták. Szerencsére Szongottot és az ország Szongottjainak más százait az ilyen csekélységek soha nem zavarták, s dolgoztak tíz ember helyett kora reggeltől késő estig olyan lázak hatása alatt, mely csak azoknak lelkében él, kik a társadalmi embertípus legkiválóbb példányai. De ő még ennél is sokkal több volt. Mai berendezkedésünkben az emberi kiválóságunk legmagosabb mértéke az, hogy valamely eszme, kit mekkora erővel tud lebilincselni.

Tiszteljük mi az olyan hazafiságot és kiválóságot, mely reggel azzal a problémával ébred, hogy minő szórakozások várhatnak rá délben, ebéd után pedig amiatt fáj a feje, hogy mi jót, kellemest és változatost hozhat számára még az éjszaka. Ezzel a hazafisággal, a rajongók és az igazi patrióták példái, kik látván a hiányokat, az elmaradottságot és a közönyt, életük minden gondolatát és cselekedetét arra fordítják, hogy a haladás ügyét szolgálják. Kitüntetés nem éri őket, a tömeg nem szedi őket fel hátára, az élet anyagi örömeiből is ki vannak rekesztve s jelentéktelen gyarlóságokért, melyet a viszonyok kicsinyessége fejleszt ki bennük, lekicsinylés, közöny és gáncsolás a részük. Fáj nekem látni s mindazoknak, akik szerették őt, ebben a megalázó részvétlenségben s fájdalommal kellett látni azt is, hogy mennyire durva és érzéketlen az emberek nagy része a kiválóság felismerésében. Mert kétségtelen, hogy Szongott kiváló és nagyszabású lélek volt. Törekvései, határtalan lelkessége, rendkívüli agilitása és csodálatraméltó munkássága mind bizonyítják ezt. Mellékes, hogy közbe botlásokat is követett el. Ő hitt a maga hivatásában s ezt a hitét olyan szuggesztív erővel tudta kifejezésre juttatni, hogy tanítványai és munkatársai ingadozás nélkül követték őt. Évtizedek szorgalmas és verejtékes munkássága után kialakult aztán lassanként a magyar armenizmus programja. Ez is az ő műve, valamint minden, ami ezen a téren volt, van és még ezután is lesz. Nem volt tehát hatástalan az élete.

Dicsekedhetik azzal s komoly küzdelmeinek ez legmegtisztelőbb eredménye, hogy egész nemzedéket nevelt fel a magyar kultúrának, mely tőle kapta az ihlető és ösztönző példákat. És fogyatékos eszközökkel, hiányos készüléttel bár, de mérhetetlen szeretetével és tiszteletével a magyarságnak, végzett egy oly missziót, melynek eredményeit még évtizedek múlva is érezni fogjuk. Emberek szemében lehet, hogy e nagy munkásság érdekében alkalmazott modora nem egyszer mosolyt keltő volt, de ezzel nem lehet az ő érdemei fölött napirendre térni. Halálával, ami működésében gyarló volt, megsemmisül, de minél inkább elvonulnak majd az évek sírhantja felett, annál inkább nőni fog törekvéseinek jelentősége és a későbbi generáció lelkében az a tudat: hogy mint ember, író és tudós, a legjobb magyar emberek egyike volt.

(Megjelent a *Dési Hírlap*
1907. február 3-i számában)

*****

Felhívás

Az *Örmény Katolikus Plébánia* tulajdonát képező múzeum felújítása, átépítése és korszerűsítése, a múzeum újrarendezése a közeljövőben megkezdődik. A munkálatok jelentős összegbe kerülnek, amelyet

segítség nélkül nem tudunk megvalósítani. Ehhez tehát az örmény katolikusok összefogása szükséges. A munkálatok befejezése után mód nyílik a nagyközönség számára megnyitni a közgyűjteményként nyilvántartott örmény múzeumot.

Felkérjük, hogy adományával segítse az örmény katolikus múzeum mielőbbi megnyitását! Adományát a budapesti *Örmény Katolikus Lelkészség* külön erre a célra nyitott OTP Bank Rt-nél vezetett 11707024-20465157 számú bankszámlára utalhatja át. A megjegyzés rovatban tüntesse fel: "Adomány az Örmény múzeum javára".

Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség Gondnoksága

*****

Hirdetmény

Az Örmény Katolikus Lelkészség levélcíme: 1114 *Budapest, Orlay u. 6.* Plébánosa: *Dr. Leszkovszky Pál O.P.*, akinek elérhetőségei: telefon: a Domokos Rendházban 460-0605, mobil telefon: 06-201220-4256, e-mail cím: palatya@freemail.hu

*****

Várady Mária

Miklósnap i köszöntő

„Hölgyeim és Uraim! Ami megtörténhet, az meg is történik. Ami még tegnap este is *igen* volt, az ma délben már *nem*. Nem tud velünk lenni az ünnepelt, az ágyhoz-kötött, csak segítséggel mozdulni képes szerző. Segítségben nem volt hiány, de a legyengült, mozgáshiányos szervezet rémületet keltett Miklósban. Éreznünk kell, hogy lélekben velünk van, hogy mi is Vele vagyunk, hogy fogjuk a kezét, hogy a Mű és az Életmű immár a mienk -, érte aggódó, és gyógyulást kívánó olvasóié és színészeié. Gyógyulást kívánunk, drága Miklós, Őrangyalod vigyázza minden lépésedet!

Jó estét kívánok Hölgyeim és Uraim! Önök a *Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat* vendégei! Szeretettel köszöntöm Önöket *Bende Miklós: Banántánc* című könyvének bemutatóján. Köszöntöm vendégeinket, barátainkat és itt megjelent képviselőtársaimat. Nagy tisztelettel és szeretettel köszöntöm *Dr. Issekutz Saroltát, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* és a *Fővárosi Örmény Önkormányzat* elnök-asszonyát. Köszöntöm az ünnepeltet: a színházrendező, író és notórius színházalapító színházi embert: *Bende Miklóst*.

Üdvözlöm és boldog örömmel köszöntöm *Molnár Gál Péter* urat, a magyar színésztársadalom rettegett-rajongott MGP-jét! Kedves MGP Öné a terep, kérem mutassa be a *Banántáncot*."

A Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat fontosnak tartja az örmény tárgyú könyvek megjelentetését, s ezáltal az örmény kultúra népszerűsítését, megismertetését honfitársainkkal. Ebben a szellemben került sor *Bende Miklós: Banántánc* című önéletrajzi ihletésű könyvének megjelentetésére. A *Püski Kiadó* 2006 szeptemberében jelezte, hogy a könyv elkészült. November elején *Dávid Csaba*, a kötet szerkesztője kérésére elhatároztuk, hogy még a 2006-os évben bemutatjuk a könyvet. A szerző kívánságának megfelelően a "rettegett-rajongott" *Molnár Gál Péter* vállalta a könyvnek és szerzőjének értékelését.

Bende Miklós névnapjának előestéjén a *Litea Könyvesbolt & Teázóba*, a Mikulás este ellenére sokan eljöttek, hogy köszönthessék a nyolcvanöt-éves színházi rendezőt, színházalapítót, író-t. Régi munkatársai már előre telefonon üdvözölték: *Martin Márta* színművésznő, *Osgyáni Csaba*, a Magyar Rádió szerkesztője, *Vörös Eszter* színművésznő (Párizsból), *Virág Kiss Ferenc* újságíró, (régi Pincészinház), *Blaskó Péter* színművész, aki a Nemzeti Színházban aznap este játszott, és így nem vehetett részt a könyvbemutatón, de örömmel emlékezett az "indulásra", valamint *Dr. Borsík János*, az Autonóm Szakszervezetek elnöke, a régi Ifjúsági Színpad tagja.

Az est meglepetése *Bus Kati* színművésznő volt, aki nem csak a *Bábel Mártája* (főszereplője) volt, de később, főiskolás korában is részt vett *Bende Miklós* német nyelvű produkcióiban.

A Banántánc bemutatója bár a Budavári Örmény Önkormányzat ünnepe volt, szélesen nyitott a magyar színházba járó és színház-szerető közönség felé. Mindenki érdeklődéssel hallgatta az MGP-től megszokott szellemes, ám ezúttal kedvesebb csipkelődést, aki a múlt ködéből megidézte Bende Miklós előadásait.

Súlyosbodó betegsége miatt a számára rendezett ünnepi esten az író nem tudott részt venni. A könyvbemutatóról videofelvétel készült, amelyet a szerzőnek bemutatunk.

Dávid Csaba képviselőtársunk, a könyv szerkesztője ugyancsak műtéten esett át, és nem vehetett részt a számára is oly fontos könyv bemutatóján, levelét *Merza Krisztina* képviselő olvasta fel.

A Budavári Önkormányzat és a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat együttműködésének kiváló példája a könyvbemutató előkészítésében tanúsított segítőkész hozzáállás. Az idő rövidege miatt gyors és határozott tettekre volt szükség. Ebben mind a Budavári Önkormányzat munkatársai, mind *Böjtös Jenőné Opra Györgyi* elnökhelyettes és *Merza Krisztina* képviselő kiválóan helyt álltak. Köszönet érte!

(Elhangzott 2006. december 2-án a Litea könyvesboltban.
A szórakoztató könyv megvásárolható a Püski Kiadónál,
1013 Budapest, Krisztina körút 26.)

*****

Tájékoztatjuk Olvasóinkat, hogy címváltozásukat közvetlenül az Egyesület címére (1251 Budapest. Pf. 70.) kérjük megküldeni, ahol a regisztráció történik és ahonnan küldjük a füzeteket és címlistákat, borítékokat stb. a postázóba úgy Budapesten, mint Kolozsváron, a füzetek postai feladása céljából.

Dr. Issekutz Sarolta

*****

Bende Miklós

A Színházművészeti Főiskolán

- itt szó esik egy-két akkori osztálytársamról is

Akkor még főiskola volt a neve, később nyerte el a büszke *Színművészeti Egyetem* címet. Főiskolás létem két nevezetes pamflet között zajlott. Az egyikre színész barátaim vittek el 1949-ben. Mikulás-pamflet volt. Az igazgató *Hont Ferenc* volt, akkoriban karrierje csúcán. A Madách Színházat és a filmgyárat is igazgatta. A háború előtt ő kezdeményezte a szegedi Dóm-téri játékokat, a háború során munkaszolgálatosként Moszkvába sodródott, majd mint baloldali elkötelezettségű művész, itthon a legkülönfélébb művészeti intézmények vezetője.

A Mikulás-pamflet róla szólt és az akkori pártszlogent célozta meg. Ilyen képekre emlékszem: A szereplő egy fa tetején ül, fűrészszel a kezében: - Elvtársak, miénk a fa, magunk alatt vágjuk! *A Major Tamást* parodizáló szereplő lelkendezve számol be, milyen hatalmas élményt jelentett számára Moszkva: - A szovjet szállodából kilépve láttam, hogy szembejön velem a Szovjet Járda! A végén pedig kijön a Hont Ferencet megszemélyesítő szereplő, megveregeti a konferáló Mikulás vállát és közli: - Hagyja abba, öregem! Most jövök a minisztériumból, holnaptól kezdve én vagyok a Mikulás! Ezután jó öt éven át nem volt pamflet a főiskolán. A korszakot *Simon Zsuzsa* főigazgatósága fémjelezte. Eredetileg színésznő volt, aztán rendezett, ezekben az években már igazi pártkatona. Bőrkabát, fekete keretes szemüveg, férfias járás. Mint komisszárnő, aki a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának történetéből lépett ki.

Végül egy pamflet jellemezte azt a korszakot: egy éveken át lezárt palack dugója repült ki és elementáris erővel fröcskölt.

A játék központi figurája *Chaplin* volt. Chaplin-filmeket a főiskolán akkoriban kizárólag a negyedéves filmrendező osztálynak vetítettek (ők négyen voltak), a többi osztályt a főigazgató nem tartotta elég érettnek, hogy bemehessenek a vetítésre.

Chaplin - *Harkányi Ödön* alakításában - megérkezik Magyarországra, mert hallotta, hogy itt vetítik a filmjeit, de őt sem engedik be. Két zord alabárdos állja útját, hiába erősítgeti, hogy ő Chaplin, akár egykor

Szegeden Mascagninak, itt neki sem szabad "mászkányi", csak *Hozsanna Zsuzsanna* engedélyével. Nosza, Chaplin nekilát megkeresni Hozsanna Zsuzsannát, közben betekintést nyer a főiskola rendjébe és tanítási módszerébe. Betéved *Ráday Imre* osztályába. *Ráday* mint kedves, jó színész élt - a régi filmek nyomán - az emlékezetünkben, de rossz tanár volt. Van ilyen... tanítványai nem kedvelték. Amikor Chaplin belép, éppen hat hallgató igyekszik a tanári székből egy kötéllel kihúzni, ám belép Hozsanna Zsuzsanna és egy nagy ollóval elvágja a kötelet: a hat hallgató kiesik, a tanár marad. Néhány ilyen jelenet után Chaplin megérkezik végre Hozsanna Zsuzsanna szentélyébe, ahol egy tetőtől talpig szürkébe öltözött "alázatos kisegér" fogadja. Ez G.-né a szolgálalkú titkárnő, akit feleségem Csiu alakít, sok frappáns ötlettel: például a markát tartja a főigazgatónő cigarettája elé, hogy az belehamuzzon. Feltáru a főigazgatónő ajtaja és két angyal lép be szerencsekerékkel.

- Hozsanna Zsuzsanna küldi nektek a jövő évi tanrendet!

A két angyal egyike *Gáli Jóska*, nagyon tehetséges dramaturg-szakos barátunk, ennek a pamfletnek egyik szellemi atyja. Az 1956-os nőtüntetés szervezése miatt aztán *Obersovszky Gyulával* együtt halálra ítélték, és csak az írók nemzetközi tiltakozása mentette meg őket a kivégzéstől. *Jóska* fájdalmasan korán meghalt. Csiu egyre lelkesebben pörgeti a szerencsekereket: napvilágra kerül a következő évi tanrend: -

Marxizmus, orosz nyelv, honvédelem, marxizmus, orosz honvédelem, marxizmus, orosz honvédelem... szakmai tárgy?... Álljunk le - szól Csiu - géphiba!

Ekkor a minisztérium küldötte érkezik (*Szabó Gyuszi*). Hatalmas ládát cipelnek utána: - Meghoztam Hozsanna Zsuzsannának a Művelődési Minisztérium kitüntetéseit, emeljétek föl!

- Nem tudjuk fölemelni, valami húzza... a közvélemény!

Eddig tartott a pamflet megírt szövege, de Gyuszit elkapta a hév: - Mit közvélemény? Majd adok én nektek közvéleményt! - beleugrott a ládába és taposni kezdte. - Közvélemény? Közvélemény?

Közvélemény!?! - aztán kilépett a ládából. - Tessék, most már vihetitek!

A zsúfolt terem dől a kacagástól. Hahotáznak a tanárok is, csak *Simon Zsuzsa* ül az első sorban halottsápadtan. De sápadt *Harkányi Ödön* is, amint Chaplin járásával a főigazgatónő elé kacsázik. Már halálos csendben szólal a *Madách* idézettel: - A nyakazás ezúttal elmarad. Kényszeredett főigazgatónői mosoly és mérsékelt taps. Elmaradt?

1954-et írtunk. A pamflet szereplői jórészt végzősök voltak, valóban büntetlenül távoztak. De Csiu első éves volt, *Gellért Endre* kitüntetett növendéke... a következő fél évben már szakmailag alkalmatlannak nyilvánították és kiostálták.

Mindegyik évfolyamtársamról érdemes lenne megemlékezni, így *Horváth Ibiről*, aki később *Tatár Eszterre* "magyarosított", *Krencsey Mariannról*, aki filmsztár lett, *Kalmár Tibiről*, aki ma a Vidám Színpad főrendezője, *Marton Friciről*, aki a Rádióklub atyja lett. A feledhetetlen humorú és szellemiségű *Nagy Jutkáról*, vagy osztályunk "bonvivánjáról", *Sarlós Gabiról*.

Most csak *Tomkovits Boldizsárról* szólok, akinek már a neve is csupa ritmus és lendület. Délszláv származású, sűrűvérű fiú, jeles egyénisége főiskolánknak, vele mindig történik valami.

Elsőéves rendezőhallgatók voltunk s az ötvenes éveknek megfelelően hősi, ellenállási jeleneteket kellett dramatizálnunk regényekből és egyikünk rendezésében eljátszanunk. Többnyire partizánok voltunk, lehetőleg mindent akcióval kellett eljátszanunk, párbeszédet alig engedtek, nehogy agyonlocsojzuk a jelenetet.

Egyik ilyen jelenetünk jeles munkásmozgalmi írónk regényéből származott: a szökött katonát édesanyja a szenespincébe bujtatja, de a nyilasok megtalálják és elhurcolják. Természetesen Tomkovits a nyilas parancsnok, én vagyok a szökött katona. Vizsgaelőadás: a nyilasok hátracsavarják a karomat, Tomkovits rám mordul: - Szabadságos igazolvány?

Én csak a fejemmel jelzek a zubbonyom zsebe felé.

- Itt van!

- Vedd ki neki ! - szól Tomkovits, amire már enyhe nevetés hullámszik végig a vizsgáztatókból és osztálytársainkból álló közönség soraiban. Az egyik "nyilas" kiveszi a zsebemben található papírdarabot. Én látom, hogy mi az, de vitézül "átélek". Tomkovits is látja, de ő is "átél".

- Vigyétek! - mondja és apróra tépi az egyhavi kenyérjegyemet.

A következő hetekben osztálytársaim kegyelemkenyerén éltem, Tomkovits viszont megalapozta hírnevét a főiskolán: elterjedt róla, hogy kiszámíthatatlan, hatalmas indulatú férfiú és kissé tartottak tőle. Én viszont összebarátkoztam vele, negyedévesként beköltöztünk diákszállónk 3. emeleti szobájába, amely az olasz követségre nézett. Az olasz szomszédságnak volt némi előnye. Ugyanis későn jártam haza, mert esténként színjátszó próbát vezettem és hazaérkezésemkor a nagy kertkapu már zárva volt. Ilyenkor a követség előtt posztoló rendőr tartott nekem rablólétrát, hogy átmásszam a kapun. Ágyam egy ferde tetősík alatt állt, amelyet egy rövid gerenda tartott. Egy vasárnap reggel, amikor még aludhattam volna, félálomban fojtott hangot hallok: - Most megdöglesz, most megdöglesz! Álmodom? Fél szemem kinyitva látom, hogy Tomkovits Boldizsár anyaszült meztelenül áll fölöttem szétterpesztett lábbal, egy nagy késsel a kezében és vérbenforgó szemmel ismételteti: - Most megdöglesz!

Gondoltam, ez tényleg megőrült, igazuk volt azoknak, akik tartottak tőle. Annyit a harctér tapasztalataiból megtanultam, hogy ilyenkor nem szabad megijedni és váratlan mozdulatot tenni, ezért még mindig fekve, halkán megkérdeztem: - Mi van?

- Ez a rohadt szű egész éjjel nem hagyott aludni! Most megdöglesz! - és késével belevágott a fejem fölött húzódó gerendába.

A marxizmus-leninizmus főtantárgy volt az ötvenes években. Aki abból megbukott, osztályt ismételt. Így esett, hogy például Marton Frigyes, a Rádióklub későbbi rendezője megbukott marxizmusból és mint "politikailag éretlen" évisméltésre utasították, ezért lett osztálytársunk.

Nem volt kedvem megbukni marxizmusból, főként nem az én katonai múltammal, ezért inkább megtanultam. A külpolitika még érdekelt is - persze, a magam olvasatában - a statisztikai adatok kevésbé. Tételt húztunk és fél órát kaptunk a kidolgozásra. A mi államvizsgánkra - az ügy jelentőségére való tekintettel, hiszen rendező osztály! - a kulturális minisztériumból a Révai-titkárság vezetőjét küldték vizsgáztatni. Hatalmas előadást vágtam le a *British Commonwealth* széthullásáról, az ottawai konferenciáról, az angol gyarmatpolitikáról, Dél-Afrikáról, Ausztráliáról, Új Zélandról. A vizsgáztató már kezdte beírni a jelest, ám közben odavetette a "b" kérdést: - Ismertesse az ötéves terv adatait". Ehhez tudni kellett, hány tonna vasat, acélt, szenet, stb. termelünk majd a terv során.

- Nem tudom - közöltem röviden. Megállt a toll a kezében és a levegő a teremben. - Hogyhogy nem tudja?

- Mert nem tudok telefonszámokat megjegyezni.

Erre a tanulmányi osztály jelenlévő képviselője is felszisszent. Vizsgáztatóm kissé zavarba jött: - De mit csinál az elvtárs, ha kiküldik agitálni? (Ez akkoriban igazán elvárható volt egy leendő rendezőtől.)

- Nagyon egyszerű - válaszoltam - a noteszomba beírom az adatokat és felolvasom. Döbbenet a teremben. De a titkár becsületére legyen mondván "jó" jegyet adott a vizsgámra. Aztán - mit tesz Isten! - egy hét múlva a *Szabad Nép*, a párt hivatalos lapja első oldalán megjelent a pártközpont közleménye, amely szerint az ötéves terv adatai elhibáztak és a párt újabb, szerényebb változatot dolgoz ki. - Honnan tudta? - kérdezték iskolatársaim. Persze, hogy nem tudtam. Ám akkor lett miniszterelnök Nagy Imre és új gazdaságpolitika kezdődött.

Vannak elátkozott dolgok, amiket jobb elkerülni. De egy rendező nem kerülheti el nagy nemzeti drámánkat, a *Bánk bánt*. Negyedéves rendezői vizsgánk egy-egy kijelölt drámarészlet, jelenet megrendezése volt, a szerepeket osztálytársaink játszották. A részletek óránként követték egymást, ezalatt át is kellett díszleteznünk és a szereplőknek beöltözniük. A különböző fal-, ajtó- és ablakelemeket lefűréssal rögzítettük próbaszínpadunk padozatába. Hogy időt nyerjünk, aki az éppen következő jelenetben nem lépett színpadra, előre beöltözött a következő szerepéhez. Így tett *Kalmár Tibor* is, akinek a *Bánk bán*ban csak a hangja hallatszik, amikor Bánk felelősségre vonja *Gertrudist*, majd leszúrja. Tibor Ottó szerepében a zárt ajtó mögül rémulten kiabál, így hát előre beöltözött az azután következő jelenetbe: *Trench* doktor *Shaw Szerelmi* házasságában: pepita zakó, sárga kamásli.

Bánk szerepét Marton Frici játszotta, aki nagy indulatú fiú volt. A vizsgán úgy elkapta a honfiúi hév, hogy lekapta nehéz kardját és a menekülő királyné után vágta. Erről nem volt szó a próbákon. A nehéz kard nekirepült a lezárt díszletajtónak, a fal felborult és "Néném, az Istenért!" kiáltással ott állt mögötte

Kalmár Tibi pepita zakóban és sárga kamásliban. A hatás leírhatatlan volt: a tiszteletre méltó zsűri úgy röhögött, hogy percekig szünetelt a vizsgaelőadás.

Következő alkalommal a Bánk bánnal Békéscsabán találkoztam. II. Endrét, a magyarok királyát T. Peti, a színház jeles művésze alakította. Csakhogy kemény alkoholista volt, ám a főpróbák idején becsülettel vigyázott magára és egy kortyot sem ivott.

A díszlet itt is cserélhető elemekből állt, amelyeket a műszak lefűrt. A király trónszéke ilyen falhoz csatlakozott, de hibásan rögzítették. Amikor Peti heves mozdulattal hátravetette magát, rémülten láttuk, hogy trónszékestül, díszletfalastul egy hátraszaltóval eltűnik a szemünk elől. A baj nem jár egyedül, a műszak a trón mögötti süllyedőt is nyitva hagyta. Endre király trónjával és a fallal együtt egy emeletnyit zuhant. Dermedt csend után egyszer csak tompa káromkodás hallatszik a mélyből. Hálístennek, é! Szerencsére a süllyedő alatt ponyvák voltak kiterítve, azokra esett.

De az átoknak nincs vége. Sorozatban játszottuk a darabot, s amikor Bánk megsérti a királyt, a trón körül álló királypárti urak kardot rántanak. Ám egy alkalommal az egyik segédszínész távollétében a színház ifjú, lelkes dramaturgja ugrott be s állt a király mögött. A megfelelő pillanatban ő is kardot rántana, de az nem jön ki. Dühében nagyot ránt a kardon és szép ívben levágja a király fülét.

A közönség ebből semmit sem észlelt, mert hátsó oldalon történik, de mi látjuk, ahogy dramaturgunk büszkén áll a véres karddal, Peti füle egy szálon lóg, Ő maga csak annyit észlel, hogy valami meleg csurog a nyakába. Még néhány perc az előadás vége, hagyjuk lemenni, de a mentő már ott áll a színház mögött és Peti fülét a kórházban gondosan visszavarrják. De ő maga levonja a tanulságot: - Én kétszer nem ittam előadás előtt! Először majdnem a nyakamat törtem, másodszor meg levágták a fületem! Hát, tudjátok, mikor leszek én antialkoholista! Becsületére legyen mondván, nem is lett az.

A kitérő után vissza a főiskolára. Híresen jó, összetartó osztály voltunk. Reggel 8-tól este 10-ig, éjfélig éltünk, dolgoztunk együtt. Ketten szültek, *Sárközi Elga* és *Marton Mari* - mindkettőjük babáját az osztály nevelte. Ha színpadra kellett menniük, valamelyikünk őrizte a kicsit.

Szórakozni is együtt szerettünk. Egy szilveszter előtt lázas tervezgetés közben rájöttünk, hogy semmi pénzünk. A szomorkodás közben lépett be egyik tanárunk és megkérdezte, mi a baj? Rendező volt a Szinkronfilmgyárban, nekünk pedig beszédtechnikát tanított. Néhány nap múlva behívatta az egész osztályt. Csapajevről, a "hőslelkű" hadvezérről szólt a film, mi jelentős szerepet kaptunk: sokszor kellett lelkesen kiabálnunk, hogy "Jön Csapááájev!"

Úgy látszik, olyan sikeresen oldottuk meg a bonyolult művészi feladatot, hogy a kapott gázsiból remek osztályszilvesztert rendezhettünk.

*(Részlet a szerző most megjelent
Banántánc című kötetéből)*

*****

"Fontosak a fa gyökerei, hogy kiteljesedhessen a korona."

(Nemeskürty István)

"Ha minket elfű az idők zivatarja, Nem lesz az Istennek soha több magyarja."

(Arany János)

*****

Molnár József

Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai

3. rész

Van Dyck által Amszterdamban metszett betűinek sorsáról a kutatás mindmáig nem tudott biztosat kideríteni. *Schütz Ödön* összegyűjtötte adatok sem tudtak fényt deríteni rá. Annyi bizonyosnak látszik, hogy egy részüket magával vitte Marseilles-be, mert a nyomdaalapításkor kötött szerződésben csak papírvásárlásról és a munkások fizetéséről történt említés, de betűk vásárlásáról nem. Az örmény nyomdászati történetírója, *Zarbanalján* szerint a matricáknak egy része Amszterdamban maradt, s ezek

egy idő múlva "mások kezébe kerültek". Schütz Ödön hivatkozik is egy *Szaruhan* nevű szerzőre, mint holland forrásra (de közelebbi adatot nem közölt), mely szerint *Voszgan Amszterdamban* maradt betűit *Andreas Acoluthus* vásárolta meg és Lipcsében 1680-ban ezekkel nyomtatta ki Obadius Armenus-át, a Németországban készült első örmény könyvet. Annyi bizonyos, hogy *Christian Friedrich Gessner* 1740-ben "*Alphabetum Armenicum Rom*" megjegyzéssel közli Voszgan Bibliára hivatkozva a Miatyánk örmény szövegét és két nyomtatott oldalon az örmény ábécét. A betűk azonban nem azonosak az eddig ismert örmény betűkkel, s méretük is nagyobb, tehát nem lehetnek azonosak van Dyck betűivel sem. Voszgan püspök Marseilles-be költözése után 12 évig nem nyomtattak örmény könyvet Amszterdamban.

Az új nyomdász, *Máté Hovhanneszján* anyai nagybátyjával *Tamás Nuricsanyján* püspökkel körülbelül abban az időben érkezett Marseillesből Amszterdamba, mikor *Misztótfalusi* már befejezte a betűmetszés tanulását *Dirk Voskens* műhelyében és az első lépéseket tette az önállóság felé. *Máté Hovhanneszján* 1630 körül született az *Arax* folyó mellett elterülő *Koghtn* megye *Vanant* nevű falujában, ezért családi neve helyett inkább csak *Vanantecinek* hívták. Később a nyomdáját is csak ekként emlegették, s ezzel a névvel került bele az örmény nyomdászat történetébe. Nagybátyjával, *Tamás Nuricsanyján* püspökkel, a *Koghtn* megyei Szent Kereszt kolostor apátjával együtt hagyta el Örményországot, akivel egy évet töltött Ciprus szigetén, aztán egy időre elvált az útjuk. *Máté Vananteci* ezután tizennégy évig élt Livornóban, s az ottani örmény nyomdában megtanulta a könyvnyomtatást.

Nem sokkal Amszterdamba indulása előtt egy rövid időre megállt Marseilles-ben, ahol 1683-ban két könyvet sikerült kinyomtatnia. Nincs teljesen pontos adatunk arról, mikor érkezett Amszterdamba. Első Amszterdamban nyomtatott könyve a "*Saragnoc*" ("*Lelki dallamos éneklések istenes és boldogságos örmény Fordító Szent Doktoroktól, akik az Egyház szertartását rendezték* ") című énekes könyve a kolofon tanúsága szerint 1685 szeptemberében készült el.

Hogy kinyomtathassa ahhoz először *Misztótfalusinak* ki kellett vésnie a betűket. Ez a "sok fáradtsággal járó" munka bizonyára hónapokat vett igénybe, s a szedés, tördelés, nyomtatás és kötés ugyancsak. Tehát 1684 őszén már Amszterdamban kellett lennie, erre vall *Gerrit Huijgen* holland könyvkötő kijelentése *Tixerandet* közjegyző előtt 1695-ben, aki szerint kilenc évvel azelőtt, tehát 1684 végén állapotodott meg *Máté Vananteci* *Misztótfalusival* a betűk vésésének dolgában.

Folytatjuk

*****

Nagy Botond

Az erdélyi örmények nyomában – Üzenet az Ararátról

Rendhagyó történelmi-irodalmi este került sor a Belvárosi szerdák rendezvénysorozat és az EMKE Maros megyei szervezetének szervezésében: rendhagyó mind a tematika, mind a közönség és a helyszín szempontjából is. A manapság "divatos" kisebbségek mellett ugyan ki foglalkozik az örménységgel, annak ugyancsak szenvedéssel és háborúskodással teli történelmével, évszázadokon keresztül tartó vándorútjával? Mikor volt még olyan irodalmi est, amely teljes telt házat eredményezett a Kultúrpalota kistermében? Sajnos eléggé régen.

A szervezők, *Markó Enikő* és *Kilyén Ilka* nyitóbeszéde után *Várady Mária* színművésznő lépett - örmény viseletben - a színpadra és szavalt, mintegy hangulatteremtőként, az örmény költészetből, majd az est előadója és méltatója, *dr. Issekutz Sarolta* - szintén örmény viseletben - szól: beszélt az erdélyi és őshazai örménységről, illetve a bemutatandó könyvről, *dr. Puskás Attila* armenológus *Az erdélyi örmények nyomában* című kötetéről. A méltató elmondta: máig megőrződtek olyan kulturális, illetve gasztronómiai elemek, hagyományok, amelyekről nem tudjuk, hogy örmény eredetűek (*Szerk. megj. csak az örmény gyökerűek tudják*). Az erdélyi örménység már csak diaszpóráként tartja a kapcsolatot a 4000 kilométernyi távolságra lévő őshazával, de tartja. 1918-ban az első köztársaságot felszámolta a Szovjetunió, a második 1991-ben jött létre. A könyv - amelynek címlapja az új Örményország zászlajának és címerének színeit idézi - zsurgított történelemkönyv és művészettörténet. Az őshazából 1239-ben menekült el az örmény királyi udvar, velük tartottak azok, akik ősei az egész

erdélyi örménységnek. Az 1001 tornyú *Ani* városa, ahonnan a királyi család 1239-ben elmenekült, akkor már százezer lakosú metropolisnak számított. A gyökerek azt jelentik, hogy ezt a múltat fel kell térképezni. Magyar anyanyelvűek vagyunk, 330 évvel ezelőtt érkeztünk *Erdélybe*, ízig-vérig magyarok lettünk, magyarként váltunk hazafiakká '48-ban és '56-ban, a világegések alatt, de a gyökerek változatlanul fontosak - mondta az előadó. A könyvben az ősi történelem is felvázoltatott, szűkszavúan, de gyönyörű fotókkal kiegészítve. Dokumentálja, hogy mi mindent hozott magával és hozott helyre azóta az örmény közösség. A könyvben szó van a sokezer éves örmény kultúráról, a nyelv kialakulásáról (a 400-as évek elején). Megidézi a tudományt, a vallásos életet, a kódexeket: 12 ezer megmaradt kódexről tudunk, ezek szétszóródtak a világ kolostoraiban, múzeumaiban, templomaiban. Örményország a világ első keresztény államává 301-ben vált, *Párthus Gergely* csodás gyógyításának következményeként - erről is olvashatunk. A menekültek mindenhol, ahol megálltak, letelepedni szerettek volna, de a tatárok Erdélyig üzték őket. Egy részük *Lengyelország* területén telepedett le, másik részük *Moldvában*. A vajdának azonban nem tetszett a gazdagságuk, ezért a Kárpátokba húzódtak, majd három év múlva küldöttséget menesztettek *Apafi Mihály* fejedelemhez, aki jó politikai érzéssel 3000 örmény családnak adott betelepülési jogot és ezzel együtt kiváltságokat. Ez jó lépésnek bizonyult, utána - nehéz gazdasági helyzetben - nemegyszer kért kölcsön a kincstár az örménységtől. Az örmény kereskedők becsületükről és jó minőségű árujukról voltak híresek, ajándékot soha nem fogadtak el, de elvárták, hogy saját pénzükön templomokat, városokat alapíthassanak. Első önállóan létesített városuk a zárt kolónia *Szamosújvár* volt, majd *Erzsébetváros* következett. Barokkos díszítésű, rácsos ablakú házak és a híressé vált "örmény hajnal" (reggel nyolc órai kelés, kilenckor nyitás - ez elképesztő luxusnak számított a földművelés idejében). Kereskedőiket szerették, mert nekik négy percent is elég volt, nem a mának éltek, hanem meg akartak maradni. Elismertségüket jelzi, hogy Szamosújvár és Erzsébetváros szabad királyi városokká váltak, utóbbi törvényszékéhez tartozott az egész erdélyi örménység - a bírót és a 12 tanácsost a közösség választotta.

Nyelvét a XIX. század végére vesztette el a közösség, de a legnagyobb csapás - *Trianon*, majd a második világháború volt. A kivándorlás ekkor indult meg Magyarországra. A rendszerváltás után újra egymásra találtak, újjáalakult a közösség, amely nagyszerűen működik, ápolja az örökséget. Alakulnak az örmény múzeumok, katalogizálják a könyvtárakat Szamosújváron, Erzsébetvárosban, Gyergyószentmiklóson - mondta dr. Issekutz Sarolta, majd a szerző szólt a hiánypótló könyv születésének körülményeiről, az ötletéről, a megvalósításról.

Várady Mária *Üzenet az Ararátról* című műsorának további szavataival és az örmény Miatyánk közös eléneklésével, majd örmény gasztronómiai ínyencségek kóstolásával zárult a jó hangulatú, érdekes est.

(Megjelent a *Népújság* 2006. november 25-i számában)

*****

Frigyesy Ágnes

Ragaskodjunk múltunkhoz, hagyományainkhoz, tegyünk meg mindent megmaradásunkért!

Beszélgetés Szervátiusz Tibor Kossuth-díjas szobrászművésszel

“Minden alkotásnak meg kell találni a megfelelő, méltó helyét, ahol a földi erővonalak, az energia-sugárzások és a természeti környezet hatni és érvényesülni engedni a művet. Ez a hely ideális az *Isten-pár* számára - e szavakkal avatta fel *Bakay Kornél* történész *Szervátiusz Tibor* legújabb szobrát *Táton*. Mint mondta, az erdélyi származású szobrászt joggal nevezik a *“kő és fa Bartók Bélájának”*, világra szóló zseninek, aki napvilágra tudja hozni az elsüllyedt világok kimondhatatlan érzéseit, vágyait, üzeneteit.

- Kora ősszel avatták fel az *Isterpár* elnevezésű legújabb szobrát *Táton*, mely összetartozó emberpárt ábrázol. Mi motiválta az alkotás közben?

- Valami olyan gondolatot akartam megalkotni, mely ehhez a környékhez, az időtlen idők óta ott folyó

Dunához, a tájhoz, az ott élő emberekhez illik. Arra gondoltam: mindennek emléket akarok állítani. Így fogalmazódott meg bennem, hogy egy emberpárt, egymás mellett ülő, egymás iránt szeretettel, szerelmet sugalló, sugárzó férfit és nőt alkotok.

Ők mintegy időtlen idők óta ülnek egymás mellett, s őrzik a táj békéjét, nyugalma a Duna kanyar kapujában. A férfi kezében egy korsót tart, melyből bugyog az élet vize, s a benne úszkáló halak a bőséget jelentik. Ő a termékenység, a bőséget jelképező régi istenség, a sumér *Dumuzi*, a fényhozó. Mellette ül párja, a szerelem régesrégi istennője, *Isten-Istár, Innana*, aki a szerelem istennője volt a mezopotámiai kultúrában. Nem akartam egyszerűen lemásolni őt, ezért újrafogalmaztam. Gyermekeket tettem karjaiba, a megszületett új életet. Ezzel szeretnék példát állítani a mai embereknek a gyarapodás, a sokasodás fontosságában, a megmaradásukban.

- Ezek a szobrok égi jeleket viselnek fejükön. Miért?

- A kompozíció bálványyszerűségével erőt és időtlenséget akartam kifejezni. Szellemi erejüket, égi mivoltukat jelzi, mutatja, hogy az emberi erőt meghaladóan égitesteket: a Napot és a Holdat hordozzák fejükön. Ezek ősi szimbólumok, kozmikus erejű jelképek. A régi formavilág felidézése mellett maivá akartam tenni az alakokat: a férfi arca egy magyar parasztemberre hasonlít, az asszony ruhája, nyakéke kicsit erdélyi vonatkozású. Mindezzel jelet kívántam létrehozni: ragaszkodjunk múltunkhoz, hagyományainkhoz, tegyünk meg mindent megmaradásunkért! Órizzuk szellemi és természeti értékeinket!

-Több alkotásában megformálta a magyar történelem drámai pillanatait, gondolok a *Tüzes trónon, Dózsa halála, Fájdalom kapuja*, vagy a *Magyar Oltár* című szobraira. Ez a pár viszont boldogságot sugároz, az örökérvényű szerelmet szimbolizálja. Mennyire hat ki az ember személyes életének ereje az alkotó műveire?

- Mindenképp kihat, épp ezekből a gondolatokból alakult ez a kompozíció. S érdekes, ha rásüt a nap, fényben ragyog, valahogy megtelik a szobor, de az egész környék is életerővel, sugározzák a boldogságot. S ennek azért is örvendek, mert ebben a mai szörnyű világban, mely ránk méretett, derűt, boldogságot, optimizmust szeretnék felmutatni és adni a tátiaknak és mindenkinek aki arra jár.

-*“Voltak olyan elképzeléseim, amelyeket a politika nem engedett megvalósítani. Az Aradi Vértanúk emlékműve a budai várba került volna... Majd Aczél György keresztülhúzta mindannyiunk számítását...”* - idézem önt. Ez a szoborterv a rendszerváltozás után sem valósulhatott meg?

- Sajnos, nem. Makettben készült el, éveken keresztül beszéltek is róla, számon kérték tőlem, hogy miért nem készült el, de ez meghaladta képességeimet, erőmet. Megbízási megrendelése, szerződése volt, amit titokzatos utakon lehetetlenné tettek, megvalósulását megakadályozták. Addig-addig tették ezt, míg az egész gondolat elaludt. A hátam mögött láthatja a makettet: központi alakja lett volna egy felemelt kezű mártír, aki *Petőfi: Talpra magyar* ösrendjét sugallja nekünk.

- Az 1956-os forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulójának évében faggatom önt: két 56-os szoborterve közül az egyik elkészült és Budafokon áll, a másik nem készült el. A Szervátiusz albumban a terv mellett egy szó áll: megvalósíthatatlan. Ez az elképzelése miért nem valósulhatott meg, miközben az 50. évfordulón egy sokak által kritizált szobor kapott helyet Budapesten. Önt a terv készültekor megkeresték?

- Nem. A budafoki szobrom néhány évvel ezelőtt készült, fel is avatták. Aztán több gondolatom készült el makettben, de ezek tervek maradtak, nem valósultak meg hasonló okokból kifolyólag. Egyrészt ennek oka, hogy az a szellemiség, amit képviselek, nem tetszik ennek a politikai rendszernek. Nem szeretik, ha valaki konkrétan, egyenesen fogalmaz, és a magyarság sorsát vállalja és mutatja fel alkotásaiban. Inkább olyan alkotókat támogatnak, kiknek művei semmiről nem szólnak. Mint ami most került a *Sztálin* szobor helyére.

- Hogyan és hol élte át 1956-ot?

- *Kolozsvárt*. Mivel más országban voltam kénytelen lenni, ténylegesen nem vettem részt benne. Rádióan keresztül hallottam a győzelem, majd a kétségbeesés hangjait, Romániában több megtorlás történt, mint Magyarországon. Rengeteg embert hurcoltak el és zártak be hosszú évekre. Még olyanokat is, akik nem vettek részt a forradalomban, csak feltételezték róluk, hogy esetleg részt vehettek volna...

- Szintén önt idézem: *“Az egyik igen nagy fájdalmam, hogy az Anyaországban is kisebbségben él,*

szellemileg és lelkileg a magyarság." Ezt a tapasztalást hogyan élte át?

- Nehezen. Még mindig nem vagyunk urai sorsunknak. Mások rendelkeznek felettünk, csak más eszközökkel, mint 16 évvel ezelőtt. Még mindig nem alakítottuk ki azt a magyar nemzeti államot, mely mindenképp kellene ahhoz, hogy a magyarság megmaradjon, szaporodjon, és benépesítse ezt a térséget.
- Kitörési pontot lát-e ebből a helyzetből?
- Ezek az erők, melyek fölöttünk rendelkeznek, a mieinknél sokkal erősebbek, nemzetközi erők. A táti Istar-párnál is azért tettem Innana karjába egy gyermeket, egy újszülött életet, hogy ezzel is jelképezem magyarságunk megmaradásának fontosságát.
- Az utóbbi években kevesebbet hallottunk önről. Milyen témák foglalkoztatják mostanában?
- A táti nagyméretű kompozíciót most fejeztem be. Két éven keresztül dolgoztam rajta. További gondolataim vannak, de mindenhez konkrét megbízás, feltételek kellene.
- Tibor előáll olykor egy-egy ötlettel, vagy várja, hogy megkeressék?
- Soha nem szerettem magamat ajánlgatni. Mindig megkerestek. Volt azonban olyan is, amikor nemet mondtam.
- Sosem félt a bizonytalanságtól?
- Valahogy mindig kialakult. Sok gondolatomat tették lehetetlenné, és több tervem nem valósulhatott meg. De nem keseredtem el, mert jöttek más lehetőségek, melyeket megvalósítottam.
- Milyennek ítéli meg a művészek helyzetét?
- Amióta piacósították a kultúrát, a támogatások megszűntek, kevés a lehetőség, ezért egyre nagyobb a marakodás. Az állam támogatott néhány olyan alkotást, melyet nem kellett volna. Most például ezt az '56-os emlékművet. Ide jutottunk: a művészvilág mélypontra süllyedt. Kilátástalan a művészek sorsa, a nemzeti alkotóművészet fejlődése.
- Reggeltől estig alkot?
- Általában délelőtt végzem a nehéz munkát, délután pedig tervezek, rajzolok, gondolatokat alakítok ki.
- Jár haza Erdélybe?
- Igen, egy hónapja jártam otthon. Ott is a változás nem jelentett változást, csak külsőleg. Belsőleg ugyanott folytatták, ahol abba hagyták. Csak más módon, más módszerekkel, de eredményesen.
- A változásokról jutott eszembe a második lakitelki találkozó, 1988-ban, melyen magam is részt vettem. Önre is emlékszem, sok más közéleti személyiség mellett. Ma hogyan látja: mit kellett volna másképp tennünk?
- Beszélünk rendszerváltásról, rendszerváltozásról, de lényegében nem történt meg. Ha megtörtént volna, talán ma jobban mennének a demokrácia dolgai. . .
- A régi rendszer emberei maradtak a helyükön, ez nagy baj ...
- Igen, a régi nomenklátúra, a régi garnitúra profi módon mentette át hatalmát. S ma is kihat a művészetre is. Egyszer kevesebb a lehetőség, és a mecenatúra.
- Márton Áron püspök bérmálta önt és gyermekeit. Milyennek ismerte meg őt?
- Személyes barátságban nem voltam vele, mint főpapot ismertem, még korábban, mint a kolozsvári templom plébánosát. Abban az időben voltam elsőáldozó, majd később nála bérmálkoztam. Mikor a kolozsvári *Szent Mihály* templomot restaurálták, kaptam egy megbízást az Egyháztól egy Pieta elkészítésére. Ekkor kellett volna elmennem hozzá *Gyulafehérvárra*, de szobafogságra ítélték, engem pedig nem engedett be hozzá a Securitate. A dombormű fényképét tudtuk csak elküldeni neki. Ő azt üzent: nagyon szereti, vagyis tetszett neki és áldását küldte rám.
- Ez a csodálatos Pieta ma is látható a kolozsvári Szent Mihály templom oldalhajójában...
- Valóban így van. Rögtön a főiskola elvégzése után készítettem, 1957-ben.
- A hit ad-e erőt a nehézségek hordozásában?
- Mária-hívó vagyok, *Csíksomlyón* laktam másfél évig a templom közvetlen közelében. Alkalmam volt több búcsún is részt venni, ott éreztem meg a hitben rejlő hatalmas energiát. Ebből a hitből támadt fel a táti szoborban az ősi anya kultusz, a Nagyasszony ősi változata...
- Az örökkévalóságot így tükrözi nekünk szobrain keresztül...

Kolozsvári Szervátiusz Tibor a XX. és immár a XXI. század magyar és európai szobrászatának egyik legkiemelkedőbb alakja. Erdélyben, Kolozsváron született 1930-ban, ott tanult, s a kényszerű áttelepülés után a mai Magyarországon készült művei még mindig Erdélyből táplálkoznak. Művészete erdélyi, magyar és egyetemes gondolatokat fogalmaz meg, keresi a választ a Kárpát-medence népeinek sorskérdéseire, "Azt tartom alkotásnak - vallja, ha a művész nemcsak kísérletezik, de teremt: világot magnak, s ehhez megfelelő formát. Ha létrehoz eddig nem létezett új valóságokat. Ha szellemi erejét az anyagra tudja kényszeríteni. Ha az anyag kénytelen egy egész nép feszültségeit, az egész emberiség sorsát magába zárni és örökké hordozni."

*****

Gellai Mária - Knauer József

Czárán Gyula és a Bihari Nemzeti Park

A természetvédelem fogalmához, elsősorban állatfajok, vagy őserdőnek tekintett erdőségek oltalmazása révén, kezdettől kapcsolódott területek védelme. Európában - elsősorban Németországban, Olaszországban és Oroszországban - ez eleinte jelentős és gazdag személyiségek (pl. az olasz király) jóvoltából valósult meg, akik egyes birtokaikat nyilvánították valamilyen szempontból védettnek. Területek, lelőhelyek védelme a szaporodó természetvédelmi egyesületek, társaságok céljai közé is bekerült, a századforduló táján pedig sok európai államban a törvénykezés tárgyává is vált. Mintául vagy ihletőül többnyire az 1872. évi észak-amerikai természetvédelmi törvény szolgált.

Magyarországon is erdővédelemmel kapcsolatos az első joghatályos intézkedés: az 1879. évi erdőtörvény a magas hegyek meredek vagy kögörgeteges részein tenyésző erdők fokozott védelmét írja elő, mivel ezek pótlása, újratelepítése gyakorlatilag kivihetetlen volt.

A területi védelem itt-ott földtani és felszínalaktani szempontból érdekes objektumokra is kiterjedt. Hazánkban már 1880-ban megnyilvánult ez a törekvés: a *Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XX.* vándorgyűlésén Szontagh Tamás, a M. Kir. Földtani Intézet geológusa javasolta a somoskői "bazaltoszlopkúp" védelmét.

A századfordulót követően a területi természetvédelem ügye, nemzeti parkok alapítását szorgalmazva, a szélesebb közvélemény elé is kikerült, elsősorban Sajó Károly újságíró révén (1905). A kérdésben Lass Sándor újságíró, Papp Károly geológus, Déchy Mór földrajztudós, világhírű Kaukázus-kutató is megnyilatkozott.

A védelemre érdemes területekre, az erdőtörvény értelmében, a hatóságoknak is ki kellett terjeszteniük a figyelmüket. A kérdés szerepelt a tisztviselők továbbképzését szolgáló állam- és jogtudományi tanfolyamokon is, előadója Szontagh Tamás volt, ekkor a *Földtani Intézet* igazgatóhelyettese. Szontagh 1887-től csaknem minden évben a Bihar-hegységben végzett földtani térképezést, így a terület egyik legjobb ismerőjének számított. A tapasztalatait természetvédelmi szempontból összefoglaló előadásait 1914-ben nyomtatásban is közreadta. Ebben a nemzeti parkok létesítése kapcsán így ír: "Ha azonban igazán célt akarunk érni, úgy igen fontos a hely jó és szerencsés megválasztása. Én ilyen védendő és elzárt területnek a nagy Biharhegység központi területét tartom legalkalmasabbnak. E remek szép hegység majdnem az ország közepén fekszik. Minden oldalról hozzáférhető. Természeti szépségekben pedig bizonyára nincsen párja.

A természeti szépségekért rajongó, nagy műveltségű és sokat utazott Czárán Gyula seprősi birtokos élete javát, tekintélyes jövedelmét ennek a hegység kultuszának szentelte. Magassági és meteorológiai viszonyai, gazdag állat- és növényvilága, rejtélyes hidrológiája, barlangjai és páratlanul szép tájképei, végül egész környezete és annak ritkaságai és szépségei is állításom mellett bizonyítanak. Idővel tanulmányozó és kísérleti állomásokkal lehetne a zárt területet kiegészíteni, talán a pusztuló Rézbánya községben, a Nagy-Bihar mintegy 2000 méter magas aljában."

Szontagh választását nagyban befolyásolta, hogy a hegység a geológia mellett földrajzi, barlangtani, vízrajzi és turisztikai szempontból is kiemelkedő részletességgel volt feltárva (ismertség és turistautakkal

való ellátottság tekintetében a Magas-Tátra után legjobbnak tartották), amiben Czárának oroszlánrésze volt. Czárán 1880-tól turistaként, 1890 és 1905 között szinte hivatásos földrajzkutatóként tevékenykedett. A természeti szépség vonzotta, de felkészültsége megfelelt a barlangok, források feltérképezéséhez, amelyet elismerte Szádeczky Gyula kolozsvári geológus professzor is, de tanult a selmeci bányászati akadémián is. Nem véletlen, hogy nekrológját *Papp Károly* budapesti geológus professzor írta, aki kutatói érdemei mellett emberi tulajdonságait, kivált önzetlenségét és segítőkészségét is méltatta. Czárán - "Bihar grófja" - nagyrészt saját pénzéből fedezte kutatásait, számos turistaút jelzését, sőt létesítését, *Biharfüred* térségéről írt (elképesztően pontos és részletes) útikalauzát, de jutott belőle a szegényeknek is.

A menyházai temetőbe vezető utolsó útjára, 1906. január 8-án, a rokonok és barátok mellett sok száz környékbeli földműves és pásztor is elkísérte.

Irodalom: *Papp K. 1906: Czárán Gyula 1847-1906 - Turisták Lapja XVI-IL, Sajó K. 1905, Őstermészet kincseinek megmentése - Természettudományi Közlöny 37. 436. 705. old., Szontagh T. 1914: A természeti ritkaságok és szépségeik védelme, gondozása. Nemzeti park. A III. Állam- és jogtudományi tanfolyam előadásai 565-572. old. Pallas, Bp.*

*****

Olvasói levél

Kedves Júlia!

Nagyon hálás vagyok, hogy gondolsz ránk és rendszeresen küldöd az Örmény lapokat. Nagy volt a meglepetésünk, amikor a decemberi számban a saját leveletem láttam publikálva. Kaptam is visszajelzést a magyarországi rokonoktól azonnal, hiszen nekik is jár ott a lap. Valóban segít nekünk a gyökerekre visszagondolni, felidézni. Édesanyám is természetesen olvassa a lapot, az ismerős nevek hallatán mesél és emlékezik a régiekre. Ő rettegi születésű, nagyapámnak és családjának ott volt vegyeskereskedés üzlete, s éppen olvastuk a lapban, hogy ott is 32 örményt tartottak számon. Soroljuk ilyenkor a neveket (*Zabulik, Leon, Osztián, Tömlő, Návay...* stb.), de sajnos sokról már csak síremlék tanúskodik a rettegi temetőben. Désen sok emberhez eljuttatom a lapot, akár örmény származású, akár csak érdeklődik, vagy tisztelettel van az örmények iránt. Itt is elfogyogattak már az örmények, nemrég temettük Szamosújvárra az egyik kedves örmény nénit, akivel mindig 'örménykedtünk', Bulbuk Máriát, s akkor ismét volt alkalmam végignézni az örmények sírjait...

Kovrig Annamária (Dés)

*****

A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrovata

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek* 2006 decemberi számában *Várady Mária* tollából értesültünk arról, hogy 2006. november 22-én bemutatták az *Erdélyi örmények nyomában* című kiadványt *Marosvásárhelyen*. A Kultúrpalota Kistermében összegyűlt népes érdeklődő láttán ismertük fel, hogy él még a marosvásárhelyi örmény-magyarokban az ősök megismerésének vágya, és sokakat érdekel a magyarokéhoz hasonló történelmi kisebbség sorsa. Ugyanitt döbrentünk rá arra is, hogy Vásárhely, ahová az elmúlt századokban örmény kereskedők népes serege költözött (amit leginkább a katolikus temető örmény sírkövei bizonyítanak), ma több örmény-magyar leszármazottnak ad otthont. Vásárhelyen több örmény származású él, mint némely hagyományos erdélyi örmény helységben.

Az erdélyi örmény-magyarok hiába élnek kétszeres kisebbségben, származástudatuk mindenhol elevenen él. Fontos tehát megerősödni ebben a tudatban, de ugyanakkor az is fontos, hogy a jövő nemzedék is megismerje gyökereit. Legfontosabbnak azt tartjuk, hogy lehetőséget teremtsünk erre. Ezért a 2007-es évben minden hónapban örmény történelmi hősök és nagyobb események kapcsán ízelítőt adunk az ősök történelméből, elsősorban gyermekek számára. De úgy érezzük, hogy egy ilyen egyszerű történelemóra talán a felnőtteknek sem árt... Mi tehát a teendő?

Kedves Szülők és Nagyszülők! Arra kérünk Benneteket, hogy hónapról hónapra, amikor kezetekbe veszitek a "Gyökereket", hívjátok fel gyermekeitek, unokáitok figyelmét erre a rovatra, s ha nem értik, magyarázzátok el nekik fontosságát.

Kedves Gyermek! Nektek igazán megéri elolvasni és megismerni a szép történeteket, amelyek hatalmas örmény királyokról, csodaszép királykisasszonyokról, véres háborúkról szólnak. És miért éri meg megismerni őket? Mert minden történet végén találtok egy kérdést, amelyet ha megválaszoltok és elküldötök postán vagy email-en, év végén a legjobb, legszebb válaszokat kisorsoljuk közületek. A három nyertes csodálatos ajándékokban részesül.

A cím tehát a következő: *Dr. Puskás Attila*, Str. Busuiocului 4/C/48 , RO-540535 Tirgu Mures/ Románia, e-mail cím: pattila001@yahoo.it Várjuk leveleiteket!

Dr. Puskás Attila,
a Marosvásárhelyi Örmény Kulturális Egyesület nevében

Haik

Az örmény nemzet atyja a hős Haik. A történészek azt mondják: szép, nagy és erős ember volt. Kedves szemei kiemelték kellemes vonásait, amelyeket göndör haja keretezett be.

1. *Ki volt Haik?*

(Folytatjuk)

*****

Zsiday-Galgóczi Krisztina

Rendhagyó pinceteszte Örményországban, Hajastanban Borok és emberek a civilizáció bölcsőjéből

2. rész

Vitis Vinifera Silvestris - Az Ősszőlő

Több mint 500-féle helyi szőlőfajta létezik ebben az országban. Különböző vizsgálatok kimutatták, hogy a világban fellelhető mai fajták ezekről származnak - mondja *Haroutunian*. 6-7000 éves, bizonyíthatóan bortárolásra szolgáló edények maradványait is megtalálták az országban, valamint az összehasonlító nyelvészet is azt mutatja, hogy a szőlőhöz és borkészítéshez tartozó kifejezések az örmény szóhasználatból kerültek át a környező és távolabbi népek nyelvezetébe. Vendéglátónk egy agyag amforához lép. I. e. 3000 évvel jött létre az első örmény állam, Hajasa néven. Ez a borosedény ebből az időből származik. Bámulatos. Mesélőnk közvetlenül bánik mind az amforákkal, mind velünk. A következő örmény állam i. e. 2000 évvel alakult meg, Nairi néven. Hat asszír tábla tesz említést a nairi borokról, szőlőkről. A harmadik állam, Urartu i. e. 1000-ben született meg. Egy ember nagyságú amforához lépünk. A szőlő és a bor a gazdaság alappillérei voltak. A lelet Karmin Blurból, a Vörös Sírból származik, ahol 450 ilyen amforát találtak, amelyek közül sok hermetikusan volt lezárva, így az ebben talált szőlőmagok lehetővé tették a fajtavizsgálatot. Ennek alapján bizonyítható, hogy a ma Örményországban termesztett szőlők ezekkel azonosak. Gondoljanak bele, ugyanazt az ízt élvezhetik a szőlőt kóstolva, a bort ízelve, mint például az asszírok... Az edények egy részét az épületfalakon kívül lelték meg a régészek. Mivel a borokat nagy tételben, messzire, 7-8 hónapos utazási idővel kellett sivatagokon átszállítani, a régi urartui borászok különös technikát eszeltek ki. Télen a borokat tartalmazó amforákat a szabad ég alatt tárolták. Reggelente összegyűjtötték a tetejéről a jeget, ily módon csökkent az ital víztartalma, nőtt a sava, és ként is adtak a borhoz, hogy egyensúlyban tartsa.

Vodka és bor békésen együtt

Grandiózus portálon lépünk be, és haladunk felfelé az igazgatóhoz. Ő ünnepélyes mozdulattal visszainvitál minket a kertbe, ahol esküvői bőséggel terített asztal vár ránk. Roskadásig gyümölcs, üdítő,

poharak. Csicseregnek a madarak, egy ló flangál szabadon, és a hőség is tovatűnik a fák tövében. Az 1993 óta három céget tömörítő vállalatnak ötvenféle terméke van, a boron túl foglalkoznak vodkával, konyakkal is. Három-négy millió liter tömény és egymillió liter bor készül egy évben. Vodka készítésével kezdték, de aztán a bor reneszánszát érzékelve ennek az ágazatnak a fejlesztésébe is belefogtak. Most 150 hektárjuk van. A kínálásnak engedve választok a díszesen az asztalra halmozott gyümölcsök közül, miközben kávé érkezik. Ekkor az igazgató úr bort tölt poharamba. 2002-es Areni. Sorszámozott palack, évente csak tizenkétezer üveggel készítenek. Válogatott bor válogatott gyümölcsökből. Az areni a vidék fő fajtája, egyesek szerint Noé ezt ültette elsőként. Mély rubinszín, erős illat. Ránézésre megáll benne a kés is. Ami furcsa, hogy a koronája nem nagy, hiába pörgetem poharamban. Zamatos, jellegzetes íze van. Olyan ez a fajta, amire élvezet rászokni. A száraz hatás lassan terjed a számban, mintha nemcsak én fedezném fel a bort, hanem az is engem. A legjobb asztali borunk - mondja vendéglátónk. Csak idővel jövök rá, hogy itt az asztali bor a maximális minősítést fejezi ki, szemben azzal, hogy nálunk ezt többnyire a folyóbor szinonimájaként hallom. Nagy tételben exportálnak, természetesen elsősorban Oroszországba és a szovjet utódállamokba, de Hollandiába, sőt Franciaországba is. Az arenin túl van még voskehat, kharji, mskhali és garandmak szőlőjük. Szerinte ők jóval többet fizetnek a szőlőért, mint Európában máshol, mert a gazdáknak is nagyon sokba kerül a termesztés. Egy kg areniért 220-dramot adnak, ami forintban körülbelül ennek fele. Ha már a piszkos anyagiaknál vagyunk, száz dollár egy ember fizetése a gyárban, ahol összesen körülbelül ötszázan dolgoznak. Újabb bort kapok, félédeset. Ez a Getap Vernashen, ami ha lehet, még sötétebb színű. Nincs az üvegen évszám, és eddigi tapasztalataim alapján már nem is nagyon lepődöm meg. Itt mintha ennek egyáltalán nem lenne jelentősége. Szokatlan édes vörösbort inni, de nem kellemetlen. Meglepően ízes, a cukor nem nyomja el a zamatokat. Megkérdezem vendéglátónkat, hogy miképp látja a bor és a vodka viszonyát. Őszintén elmosolyodik. A szovjet időkben mindenki rászokott a vodkára, mind a fogyasztására, mind a gyártására. De a borfogyasztás lassan nő...

Azt gondolták, hogy a szőlőt bárki préselheti? Nem addig van az! A bor szent, így elkészítőik sem lehetnek akárkik. A szőlő kádban való taposása az örmények számára a nászéjszakával egyenértékű. A taposás igazából egy tánc, amit dobbal és egyéb hangszerekkel kísértek. A táncos pedig kizárólag tiszta szívű, asszonytól független férfi lehetett. A legfontosabb szabály pedig az, hogy nő semmiféleképp ne legyen ilyenkor jelen! A legjobb természetű lányban, asszonyban is benne lakozik az ördög, ami könnyen a borba költözhet a fehérnépből. Ha olyan bort fogyaszt valaki, amit női jelenlét mellett préseltek, akkor bizony hamar be fog rúgni!

Folytatjuk

*****

Fővárosi Örmény Klub

2007. január 18. 17 óra, Magyarok Háza Budapest

*Gazdovits Miklós (Bukarest): Az erdélyi örmények története

Előadás és könyvbemutató

* Magyarok kalandozása Karabahban és a történelmi örmény földön

Schmidt Péter, Bilász Marianna és Jurcsák Tibor vetítettképes beszámolója

A klubdelután az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat
rendezi.

*****

1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje. A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tíz éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik, hogy működésünk anyagi nehézségeit részben megoldjuk. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon meggyőződhetnek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásőrzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre - ezáltal önmagára is. Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak - az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevallásakor az APEH által, vagy az általunk mellékelt rendelkező nyilatkozatot kitöltenie:

A kedvezményezett **adószáma: 18085590-1-41**

A kedvezményezett **neve: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület**

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a **Magyar Katolikus Egyházat**, amelynek részegyháza a magyarroni, történelmi örménység Örmény Szertartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Ezért javasoljuk, hogy másik rendelkezési lapján tüntesse fel kedvezményezettként a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011

A rendelkező nyilatkozatot tegye külön-külön egy-egy szokásos, szabványméretű borítékba és zárja le! Írja rá a borítékra saját nevét, lakcímét és adóazonosító jelét, majd a lezárt borítékokat mellékelje az adóbevallásához.

Köszönjük, hogy gondol ránk!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

*****

Királyhágómelléki Református Egyházkerület
Nagyvárad
Tőkés László püspök

Dr. Issekutz Sarolta

Elnökasszonyinak – Budapest

Kedves Sarolta Asszony!

Bámulatos az a gazdagság, amelyet az „örmény gyökerek” mentén felmutatunk. Köszönöm folyóiratukat.

Már régóta tervezzük egy örmény est megrendezését Nagyváradon. Remélem és akarom, hogy jövőre sikerüljön.

Szeretettel küldöm ünnepi jókívánságaimat – in Christo!

Azt kívánom, hogy karácsony szent ünnepén és az új esztendőben a Jézusban testet öltött nagy Isten legyen „igaz vigasztalásunk”, „lelkünk nagy fénye” - szeretettel:

Tőkés László

2006 Adventjében

“Nem énekelhető kellemesebb,

*Nem hallható édesebb,
Nem gondolható gyönyörűségesebb,
Nem adható jobb,
Nem idézhető szebb,
mint a kis Jézus.*

*Jézus, szívek édessége,
A lelkek nagy fénye,*

.....
*Te vagy minden halandó
Igaz vigasztalása."*

[Eszterházy Pál: Harmonia Coelestis (1711)
- kantáta vonósokra és orgonára

*****

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a pénzadományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethető.
Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. Telefon: 201-1011, fax/tel.: 201-2401
Elnök: dr. Issekutz Sarolta

Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa
A kiadványt támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat
(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. IV. emelet 426, telefon: 332- 1791)
e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu
Nyilvántartási szám: 2.2.417812002.

Főszerkesztő: Frigyesy Ágnes

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila
Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401
Nyomdai munkák: Mackensen Kft.